

# Språkvård

TIDSKRIFT UTGIVEN AV SVENSKA SPRÅKNÄMNDEN • 2006

- 3 Olle Josephson: Lagen
- 4 Anna Gunnarsdotter Grönberg:  
Aktiva Anna säger inte *la*
- 12 Birgitta Lindgren:  
Vi poddare och bloggare
- 22 Frågor och svar
- 26 Kerstin Norén:  
Universiteten väljer språk
- 30 Catrin Johansson:  
No problems utom nyanserna
- 37 Noterat
- 40 Håkan Hanson: Klaffar och klaffel
- 45 Insänt
- 47 Nyutkommet

1.



# Lagen

DET BLIR NOG ÄNDÅ en lag om svenska språket.

När riksdagen den 7 december beslutade om en samlad svensk språkpolitik, föll förslaget att lagstifta om svenskan som officiellt språk. En majoritet bland riksdagspartierna ville ha en lag, men misstag i kvittningen i den sena riksdagskvällen fick regeringens nej-linje att segra.

Sedan blev det debatt i tidningar, radio och tv. ”De språkpolitiska målen är välformulerade och säkerligen välmenade, men mål kan uppnås helt eller delvis – eller inte alls. Någon lag som garanterar svenska språkets ställning i landet har vi fortfarande inte”, sammanfattade Bo Ralph i sitt direktörstal i Svenska Akademien den 20 december.

Utbildningsminister Leif Pagrotsky tog så småningom intryck. I en intervju i Svenska Dagbladet den 1 februari förklarade han att han under våren ska sammankalla riksdagspartierna för att diskutera hur en språklag kan utformas. ”Jag har inga principiella problem med en lagstiftning” säger han i intervjun. Däremot menar han att det förslag riksdagen diskuterade i höstas hade stora lagtekniska brister.

Man kan alltså hoppas att det språkpolitiska bråket slutar på bästa sätt: först en livlig offentlig debatt som ökat förståelsen för språklagar, sedan en väl genomtänkt lag. Möjligen bör språklagen inte bara

stadfästa svenskans ställning. Minoritets-språklagarna kunde föras till samma lagtext. Och det språkpolitiska målet att alla svenskar ska ha rätt till sitt modersmål – vilket det än är – kan också behöva lagstöd.

Vilken betydelse har en allmän språklag? Man kan peka på två effekter. För det första röjer den allmänna språklagen mark för förordningar inom speciella områden, till exempel krav på säkerhetsföreskrifter och bruksanvisningar på svenska, rätt att skriva avtal på svenska eller krav på avhandlingssammanfattningar på svenska. Och den myndighet som fick för sig att ha webbplats enbart på engelska kunde ställas till svars.

För det andra är lagar normbildande. De uttrycker en grundläggande värdering, utan att alla medborgare därför alltid följer lagens bokstav. En språklag klarlägger den grundläggande värderingen att svenskan är det gemensamma språket i Sverige, vilket inte betyder att alla medborgare hela tiden talar svenska.

Men ska den normbildande effekten uppstå räcker det inte med lagar. Det behövs kunskaper, meningsutbyten och eftertanke. Låt oss därför fortsätta debatten!

*Olle Josephson,  
sekretariatschef på Svenska  
språknämnden*

# Aktiva Anna säger inte *la*

ANNA GUNNARSDOTTER GRÖNBERG

**I tv jagar Fredrik Lindström dialekter. Var finns de, hur låter de, vem talar dem? Vem ser till att de lever och förändras? Redan 1998 ställde Anna Gunnarsdotter Grönberg frågor av detta slag bland gymnasister i Alingsås. I sin doktorsavhandling *Ungdomar och dialekt i Alingsås, 2004*, gav hon svaren: geografin är viktigast för dialektvalet, men Aktiva Anna i Sollebrunn söker sin identitet på annat håll. I artikeln presenteras några centrala resultat.**

**A**lingsås är en stad med ca 25 000 invånare fem mil nordost om Göteborg. I Alingsås i dag har den gamla västgötskan konkurrens från både Göteborgs- och Stockholmshället. Det är en spännande situation: vem väljer att tala vad bland ungdomarna?

För att få svar på frågan bandade jag intervjuer med 97 elever på Alströmergymnasiet i Alingsås, som hade ca 1 400 elever på 14 nationella program när inspelningarna gjordes 1998. Skolans elever

kommer från fem olika kommuner: Alingsås, Lerum, Vårgårda, Herrljunga och Essunga, några enstaka dessutom från Trollhättan och Göteborg.

Det förekommer nästan inga äldre böjningsformer och mycket få äldre dialektord i intervjuerna. Ingen sade någonting i stil med ”de va änna RoLit” i intervjuerna (’det var liksom roligt’). Nästan ingen hade alltså skorrande /r/ eller tjockt //, och bara några få använder *änna*.

Andra dialektdrag förekommer däremot desto oftare. *La* förekommer ganska ofta, men har stark konkurrens av standardspråkliga *väl*. Rikssvenskan skiljer på slutet *ö* i t.ex. *öga* (i slutet av ord eller före andra bokstäver än *r*) och öppet *ö* framför *r* i t.ex. *öra*, men i västgötskan uttalas både *öga* och *öra* med slutet *ö*. En stor del av de intervjuade ungdomarna uttalar ord som *göra* och *höra* nästan genomgående med slutet *ö*. Samtidigt sprids nya uttalsformer från Göteborg till Alingsåstrakten, bl.a. ett surrande i-ljud (som liknar ”Lidingö-i” och det ”Viby-i” som finns i bl.a. Närke och Bohuslän).

Vilka är det som använder vad, och varför? De 97 eleverna jämfördes utifrån olika aspekter av social identitet och bakgrund:

- kön (fördelningen mellan flickor och pojkar är jämn)
- gymnasieprogram (indelade i tre typer: yrkesförberedande program, som bygg och industri, en mellangrupp med bl.a. omvårdnad och musikestetiskt och studieförberedande program som samhälls och natur)
- geografi (en indelning i fem områden som går tvärs över kommungränser, men är baserade på hur urbana eller lantliga olika områden är)
- status (Alingsås tätort är indelad i tre socioekonomiska områden)
- livsstil (det finns sju grupper baserade på intervjusvar om kläd- och musiksmak, fritid, geografisk rörlighet, framtidsplaner m.m.).

Däremot undersökte jag inte etnicitet och vilken betydelse flerspråkighet har för dialekten. När intervjuerna gjordes 1998 fanns det få gymnasieelever med annat modersmål än svenska på Alströmerskolan. Jag hittade inte heller några spår av språklig påverkan från mångkulturellt ungdomsspråk i Göteborg eller andra storstadsmiljöer.

De fyra första sociala faktorerna bygger på en lång tradition av sociolingvistisk och dialektologisk forskning. Faktorn *livsstil* är däremot inspirerad av nyare teorier inom bland annat sociologi, etnologi, medieforskning och ungdomskultur-

forskning. Intervjufrågorna handlade om olika val som är viktiga när ungdomar formar sin vardag och sin livsstil, t.ex. om klädmärken, musik, idrott, umgänge, om de trivs med att bo i stad eller på landet, hur ofta de åker till Göteborg, om de vill flytta för att studera eller söka jobb på hemorten m.m. Alla svar vägdes ihop, och med utgångspunkt i en modell som används av Ungdomsbarometern (1999) placerades varje informant i en av sju livsstilsgrupper.

Nya uttalsformer sprids från Göteborg till Alingsås.

Två exempel är livsstilsgrupperna *Kafé-Karin/Kalle* och *Sport-Stefan/Stina*. Kafé-Karin är i typfallet en flicka som går på ett program i mellangruppen och bor i ett radhusområde i Alingsås. Hon handlar kläder på UFF, lyssnar på P2 eller P3, gillar all musik utom techno och dansband, är stödmedlem i Amnesty

eller Djurens rätt och tillbringar all ledig tid på kafé. Efter gymnasiet vill hon jobba utomlands för att lära sig språk och sedan flytta till en stor universitetsstad för att plugga något roligt. Sport-Stefan är oftast en pojke som går på ett studieförberedande program och bor i ett villaområde i Herrljunga eller Västra Bodarna (strax söder om Alingsås). Han köper märkeskläder i sportaffärer och på JC, lyssnar på kommersiell radio eller sporten i P4, gillar tuff musik som heavy metal eller skejtpunk och ägnar nästan all fritid åt att träna en lagsport. Efter lumpen vill han läsa till polis, idrottslärare, civilingenjör eller jurist, gärna i Göteborg dit han kan pendla. Även till synes ytliga val som har med smak att göra är viktiga; utgångspunkten är att alla val man gör hänger ihop.

Individuell frihet är ett honnörsord i dagens samhälle, men faktum är att de flesta gör sina val inom vissa ramar. Det är exempelvis ganska osannolikt att en Kafé-Karin skulle söka till Chalmers tekniska högskola eller att en Sport-Stefan skulle köpa kläder på Myrorna. Till skillnad från gängse indelningar i socialgrupper (som här motsvaras av tre typer av gymnasieprogram) är livsstilsanalysen inte hierarkisk, d.v.s. det går inte att peka ut att en viss grupp har högst eller lägst status.

### Var bor Sport-Stefan?

Men livsstilen visade sig inte vara den viktigaste faktorn för språket. Det är geografien. Lite tillspetsat kan man säga att jag började avhandlingsarbetet som sociolingvist, men slutade som dialektolog! Det beror mer på var i det undersökta området som ungdomarna bor om de uttalar *öra* med slutet *ö*, än vilket program de går på, om de är flickor eller pojkar eller vilken livsstil de har. Kön, programtyper och livsstil ger också utslag, men det gäller främst bruket av orden *la* och *änna*. Sport-Stefan och Medel-Mårten (lagom dyra märkeskläder, blandad musiksmak, tränar mycket, vill bo och jobba i Alingsås) säger gärna *la*, till skillnad från Kafé-Karin och Aktiva Anna (se nedan!) som föredrar *väl*. Detta visar att olika nivåer av språket, som ordval eller uttal, samspelar med olika nivåer av den sociala identiteten.

Om man nu inte talar traditionell västgötsk dialekt – är det göteborgska, stockholmska eller annat som påverkar? De olika uttalsvarianter som jag har funnit i

intervjuerna kan kopplas till olika nivåer av svenskt talspråk: traditionell västgötsk dialekt, regionalt västsvenskt standarduttal, rikstäckande standarduttal, traditionell göteborgska, göteborgskt ungdomsspråk och allmänt ungdomsspråk.

Det är inte alltid lätt att avgöra på vilken nivå en viss variant hör hemma. I flera fall hör samma form hemma på flera nivåer. Ett exempel är uttalet av långt *ö* (när det inte följs av *r*). Ett slutet *ö*-uttal, som i *öga* [ø:ga], finns i både västgötskan och i standardspråket. Samtidigt finns det ett kontrasterande öppet *ö*-uttal, *öga* [œ:ga] (med samma *ö*-uttal som i rikssvenskans uttal av *öra*), både i traditionell göteborgska och i modernt ungdomsspråk. Det sprids bland ungdomar i framför allt större städer på flera håll i Sverige, men finns alltså traditionellt även i Göteborg (där det är starkt förknippat med vissa ord som *knö*, 'trängas'). Därmed kan det vara svårt att avgöra om det är göteborgska eller allmänt ungdomsspråk som mest påverkar när det öppna *ö*-ljudet sprids i Alingsås.

Sanningen ligger troligen där emellan: det rör sig om göteborgskt ungdomsspråk, som bygger på traditionell göteborgska men är påverkat av allmänna ungdomsspråkliga förändringar. (Öppet *ö* finns även i östgötska, men spridningen i ungdomsspråket har sannolikt en annan bakgrund som även leder till att *ä* och *a* får mycket öppnare uttal.)

Det finns ett mycket tydligt geografiskt mönster i intervjuerna. Det sträcker sig i en sydvästlig–nordostlig riktning: längs med E20 och västra stambanan från

Jag började avhandlingsarbetet som sociolingvist, men slutade som dialektolog!

Göteborg mot Stockholm. Andelen av både rikssvenska standardformer och nyheter från göteborgskt ungdomsspråk är större ju närmare Göteborg informanterna bor. Andelen traditionella västgötska drag är följaktligen större ju längre norrut de bor i det undersökta området. Två ytterområden, runt Lerum i sydväst och runt Herrljunga i nordost, framstår i nästan alla analyser som ytterpunkter när det gäller störst andel av icke-västgötska respektive västgötska drag.

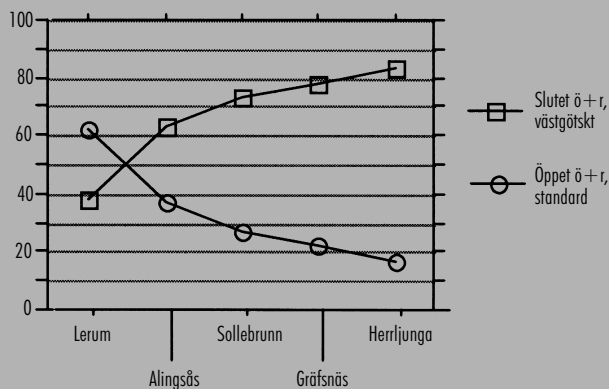
### Centrumhoppning

Den här spridningen kan beskrivas som ett så kallat dialektkontinuum, där man ser en gradvis övergång från göteborgska i Göteborg till västgötska i Herrljunga. Ingenstans går det att peka ut exakt var en dialekt slutar och den andra tar vid, men någonstans strax söder om Alingsås blir det märkbart att västgötska uttalsformer blir allt vanligare och de göteborgska avtar. Även inom Alingsås tätort finns en liknande tendens. Informanter i de norra och östra stadsdelarna använder fler västgötska drag, medan de som bor i centrum, söder och väster oftare använder standardformer och nya göteborgska drag.

Detta dialektkontinuum illustreras av ett linjediagram i figur 1. De fem geografiska områdena representeras av varsin ort

och deras placering i diagrammet från vänster till höger motsvarar ungefär deras inbördes geografiska spridning från söder till norr: Lerum ligger längst i sydväst, Alingsås näst längst i sydväst, Sollebrunn längst i nordväst, Gräfsnäs på landsbygden strax norr om Alingsås och Herrljunga längst i nordost. Andelen västgötskt slutet uttal av *ö+r* i exempelvis *öra* [ø:ra] är ca 40 % i Lerum men så mycket som drygt 80 % i Herrljunga. Det är också iögonfallande hur linjerna korsas mellan Lerum och Alingsås – där någonstans verkar göteborgskan och västgötskan mötas. Det rikssvenska uttalet med öppet *ö* framför *r* som i *öra* [œ:ra] används alltså oftast i området närmast Göteborg, medan det västgötska uttalet är vanligast i

Figur 1. Slutet och öppet uttal av *ö+r* i de geografiska områdena.



Alingsås och de tre undersökta områdena norrut.

Förutom de stora geografiska skillnaderna, är det överraskande att andelen slutet *ö*-uttal framför *r* är så stor som den är. I takt med att andra traditionella drag har minskat i användning i Alingsås med

omnejd, som skorrande /r/ och tjockt //, skulle man gärna tro att även det slutna ö-uttalet borde ha minskat. Så är alltså inte fallet, och kanske ser vi här ett dialektdrag som kommer att ha en stark ställning i denna del av Västergötland även i framtiden. I nordligare delar av landskapet har detta uttal definitivt en mycket stark position.

Eftersom detta dialektkontinuum följer E20 och järnvägen i riktning från Göteborg mot Stockholm, skulle det ligga nära till hands att anta att de riks-svenska standardformerna borde vara vanligare ju längre från Göteborg ungdomarna bor. Men det förhåller sig snarare tvärtom. Ett vanligt mönster när nya former sprids från huvudsadsområdet är nämligen att de först förs till andra

större städer (som Göteborg). Därefter kommer de till mindre städer (som Alingsås) och sist till mellanliggande landsbygd (som Gräfsnäs). Det här gäller både allmänt accepterade standardformer, som att uttala *öra* med öppet ö-ljud, och mindre accepterade ungdomsspråksformer, som att ha ett öppet ö-ljud även i *öga*. Fenomenet att nya former sprids via städer eller regioncentrum är välkänt sedan länge inom internationell forskning, och kallas ofta *centrumhoppning*.

### Fucking Sollebrunn?

Men ett geografiskt område bryter av mot det sydvästlig-nordostliga mönster som annars är så genomgående: I Sollebrunn, dit varken motorvägen eller järnvägen går, finns det en tydlig tendens att flickor använder standarduttal och göteborgska ny-

heter i överraskande hög grad. De gör det betydligt mer än informanterna i Herrljunga och Vårgårda, som ligger ungefär lika långt från Göteborg, och ibland även mer än de som bor i Alingsås. Såväl Sollebrunn som Herrljunga och Vårgårda är industrisamhällen omgivna av levande landsbygd, men Sollebrunn är mindre med ca 1 400 invånare i tätorten mot 4 000–5 000 invånare i de två andra. De är dessutom centralorter i egna kommuner, medan Sollebrunn tillhör Alingsås kommun.

Ett exempel är uttalet av långt *u*. Där finns det tre varianter. Det västgötska uttalet är så kallat sänkt u-ljud som nästan kan dra åt ö (*nu* låter som "nö"). Standardvarianten är ett vanligt u-uttal. Det nya uttal som är på väg in i Alingsåsområdet från göteborgskan är dif-

tongiskt, där uttalet av /u/ nästan låter som "uv" (*nu* låter som "nuv"). Gymnasisterna från Sollebrunn använder det diftongiska göteborgsuttalet nästan lika ofta som de i Lerum (ca 15–20 %), till och med mer än de som bor i Alingsås tätort (som använder det i mindre än 10 % av orden med långt u-ljud). Dessutom utgör det västgötska uttalet en mindre andel i Lerum och Sollebrunn än i de övriga områdena, ca 50 % jämfört med 60–70 %.

Här räcker inte den geografiska förklaringen. De övriga sociala faktorerna, särskilt livsstil, behöver också vägas in. De som ofta använder det göteborgska diftongiska u-uttalet (liksom det surrande i-ljudet) har mer gemensamt än att bo i just Sollebrunn. Det rör sig om nio flickor som främst går på studieförberedande program, i några fall i mellangruppen, och

Pojkarna  
använder *la*  
i mycket högre  
grad än flickorna.



de har en mycket aktiv och utåtriktad livsstil som efter Ungdomsbarometerns modell fått namnet *Aktiva Anna*. Många har höga ambitioner när det gäller fortsatta studier och yrkesval, och de längtar efter att flytta – först till Alingsås och sedan till Göteborg eller någon annan storstad. Det finns inslag i Sollebrunnflickornas grupptillhörighet som tyder på att de har ett större behov än andra elever att identifiera sig med andra geografiska områden än det egna. Den som har sett Lukas Moodysons film *Fucking Åmål* kan tänka på Alexandra Dahlströms rollfigur.

### Tjej eller kille?

Alla de sociala faktorer jag utgår från i avhandlingen – kön, gymnasieprogram, geografi, stadsdelar och livsstil – samspelar i någon grad med språkliga varianter och med varandra. Näst efter geografin kan *kön* betraktas som viktigast, men på två olika sätt. Användningen av det västsvenska *la* och den rikssvenska motsvarigheten *väl* kan återigen illustrera. En gymnasist kan mycket väl använda *la* och *väl* i samma mening:

Intervjuare: åker du ofta till nån annan ort i Västsverige?

Emma: hmm, ibland åker la jag väl ti  
Borås, nå de e ännu mindre  
SKRATTAR fast man vill ju hem  
ti Vårgårda SKRATTAR

Å ena sidan finns det generella skillnader mellan flickor och pojkar som hela grupper. Pojkarna använder *la* i mycket högre grad (43 %) än flickorna (17 %). Detta resultat ligger helt i linje med en stor del av tidigare sociolingvistik och dialektforskning, som ofta visat att män använder mer dialektala former än kvinnor.

Å andra sidan kommer det fram mycket tydliga skillnader mellan olika grupper när kön kombineras med gymnasieprogram, liksom i livsstilsanalysen där kön ingår. Detta visar att det finns stora skillnader från en socialgrupp till en annan när man formar och uttrycker sin könsidentitet med hjälp av språket. På yrkesförberedande program och i mellangruppen är resultaten jämna; både flickor och pojkar på yrkesförberedande använder *la* ganska ofta (ca 40 %). I mellangruppen använder båda könen *la* lite mindre ofta (runt 20 %).

Flickor och pojkar på studieförberedande program skiljer sig däremot mycket kraftigt åt. Pojkarna använder *la* lika ofta som informanterna på yrkesprogrammen (40 %), medan flickorna nästan inte använder det alls (5 %).

Samtidigt kan man se att pojkar, oavsett vilken programtyp de går på, är en mer homogen grupp i användningen av *la*. De olika pojkgruppernas resultat ligger ganska nära varandra, medan flickornas bruk är mer heterogent. Flickor på yrkesförberedande program använder *la* i mycket högre grad än de på program i mellangruppen och studieförberedande program. De här tendenserna går igen i en stor del av resultaten i avhandlingen: Flickornas resultat varierar mer än pojkarnas när man jämför med andra sociala faktorer. De varierar också mer i relation till de geografiska områdena, där det ju är flickor i Sollebrunn som bryter mot det övergripande mönstret.

Variation *inom* grupperna flickor (kvinnor) och pojkar (män) har uppmärksamats mer och mer de senaste årtiondena. Mina resultat har stora likheter med exempelvis socialantropologen Fanny Ambjörnssons uppmärksammade av-

handling *I en klass för sig* (2004). Hon beskriver helt olika villkor för flickor på två olika program på samma skola i en Stockholmsförort, när de formar sin könsidentitet. Liknande tendenser kan jag se i Alingsås-materialet. Flickor på studieförberedande program anpassar sig oftare mot standardspråket, kanske som en förberedelse inför fortsatta studier och flytt från Alingsås, medan flickor på yrkesförberedande program oftare använder traditionella västgötska drag och utbildar sig till yrken som leder till jobb på hemorten.

### Lever kvar och förändras

Allt tyder på att dialekterna i dagens Sverige fortfarande lever kvar. De förändras genom att vissa drag försvinner och andra plockas upp från bl.a. närliggande regioncentrum – så som dialekter ständigt har förändrats och förts vidare från generation till generation. Det faktum att en dialekt låter annorlunda i dag jämfört med för 50 eller 100 år sedan behöver inte betyda att den är död – snarare är en dialekt död om den inte längre förändras. En skillnad mot tidigare generationer är att ungdomar i dag ofta rör sig över större geografiska områden. Därmed använder de dialektala drag som är gemensamma för fler människor inom ett större område än den egna hembyn eller stadsdelen. Det finns ingenting som talar för att alla ungdomar skulle identifiera sig med hela Sverige, eller att alla skulle tala på samma sätt utan någon form av geografisk variation. Vissa identifierar sig med hemorten, andra med närmaste

En dialekt är  
död om den inte  
längre förändras.

större stad, några med Stockholm. Men dialekter behövs fortfarande för att vi ska förstå vilka vi är; de är en viktig del av identiteten.

Med risk för att bli "tjötig", tycker jag att det är slående vilken betydelse geografin har i jämförelse med andra sociala faktorer i Alingsåsundersökningen. Man skulle kunna tänka sig att de stora samhällsförändringar som har skett under 1900-talet, särskilt de senaste decennierna, skulle skjuta undan geografin till en betydelselös faktor. Så är det alltså inte. Variationen är överraskande stor inom ett område som är ca 60 km långt, och spridningsmönstret följer i stort sett E20 och järnvägen. Att flickorna i Sollebrunn bryter mot mönstret tyder dock på att fler faktorer är inblandade än geografi i en närmast naturgeografisk betydelse. Inte heller skillnaderna mellan gymnasisterna från Lerum och Herrljunga kan förklaras med enbart geografiska avstånd. Förklaringarna ligger i stället i kulturgeografiska och demografiska förhållanden, som kan relateras till livsstilar och värderingar.

Påverkan på dialekten kommer från flera håll samtidigt: främst från standardspråket och göteborgskt ungdomsspråk, som i sin tur är påverkat av allmänt ungdomsspråk. Samtidigt är användningen av flera traditionella västgötska drag förvånansvärt hög. Bruket av exempelvis slutet *ö* framför *r* visar att västgötskan i Alingsås med omnejd fortfarande lever, om än i en annan form än hos äldre generationer. I andra delar av landet ser påverkan annorlunda ut, bl.a. beroende på vilka regioncentrum som finns och hur urbaniseringen har gått till. Men med stöd i tidigare och pågående forskning av dialektan-

vändning och dialektförändring i bl.a. Piteå, Dorotea, Norsjö, Burträsk, Uppland, Eskilstuna, Göteborg, Kungsbacka, Helsingborg och i våra nordiska grannländer vill jag hävda att dialekterna lever vidare bland ungdomar på de allra flesta håll i Sverige i dag – i förändrad form och i mer varierande grad än tidigare. ■

## LITTERATUR

- Ambjörnsson, Fanny, 2004: *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Ordfront Förlag.
- Grönberg, Anna Gunnarsdotter, 2004: *Ungdomar och dialekt i Alingsås*. Nordistica Gothoburgensia 27. Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Ungdomsbarometern 1999*. Livsstil & fritid. Ungdomsbarometern AB.

SPRÅKKON-  
SULTERNA

*Anna Gunnarsdotter Grönberg är fil. dr i nordiska språk och verksam vid Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg och vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet.*

# Vi poddare och bloggare

BIRGITTA LINDGREN

**År 2005 lärde vi oss ord som *sudoku*, *podda* och *transponder*. Birgitta Lindgren, ansvarig för Svenska språknämndens nyordsarbete, redovisar här ett urval nyord.**

År 2005 var ett år präglad av naturkatastrofer. Följderna av tsunamin från annandagen 2004 präglade hela 2005. I januari drabbade dessutom stormen Gudrun södra Sverige, och senare kom orkanen Katrina, som dränkte New Orleans. Krishantering framstår som allt viktigare, och en sak som *krisväska* visar sig vara användbar.

Men vardagslivet pågick som vanligt vid sidan av. Vi bekantade oss med den starkt vanebildande flugan *sudoku*. På teknikens område har det varit mycket tal om *digital-tv* och *platt-tv* som ersättning för *tjock-tv*. Vi laddar ned musik från nätet till våra mp3-spelare och blir därmed riktiga *poddare*. Vi är *bloggare* också. Ett bekymmer är att speldjävulen har fått ut-

rymme på Internet och lockar folk att ruina sig på både *nät poker* och *nätbingo*. Rent kriminellt är *nätfiske*, där någon är ute efter att länsa hela bankkonton via Internet. För att få bukt med arbetslösheten har regeringen avsatt pengar till jobb för arbetslösa som t.ex. skall hjälpa äldre med sådant som hemtjänsten inte har tid med: *plusjobb* kallar regeringen det, fast oppositionen säger *gardinhängarjobb*. Mycket omtalat är också det s.k. Stockholmsförsoket med biltullar, som efter många turer blev en skatt, *trängselskatt*. Och vi fick en ny, kunglig variant på *pudel* från 2002 för ursäkt, en *kungspudel*.

**alkobom** bom som styrs av en alkoholmätare. 2005

- Ett sätt att effektivt hindra berusade förare som kör av färjor, skulle vara att sätta upp "alkobommar" vid färjeområdets utfarter. Bommen kopplas till alkoholmätare och likt de bommar och biljettautomater som finns vid många

parkeringshus, skulle föraren inte behöva lämna bilen för att göra provet. Om utandningsprovet är negativt öppnas bommen, annars går en signal till tulltjänstemän. *Hallands Nyheter* 28.1.2005

**barriärvård** en vårdform med barriär i form av skyddsklädsel mellan personal och en smittad patient. 2000

- För vårdlaget som sköter de kräksjukedrabade patienterna gäller barriärvård. Det innebär bland annat få kontakter med patienterna och extremt noggrann handhygien. *Nerikes Allehanda* 29.1.2005

[da. *barrierepleje*, no. *barrierepleie*]

**blinga** pryda med glittriga smycken. 2005

- Lyxiga glittritelefoner nya trenden från USA [...] Att "blinga" sin telefon, att pryda den med små kristaller i olika färger och mönster, är högsta mode i USA. *Aftonbladet* 9.7.2005

[till *blingbling* 2004; no. *blinge*]

**blogga** skriva en blogg. 2004

- [Margot Wallström] blir därmed den första kommissionären som publicerar sig i den formen, och hon skriver att hon tänker fortsätta att blogga under hela sin kommande femåriga mandatperiod. *Gotlands Allehanda* 14.1.2005

[till *blogg* 2002; da., no. *blogge*]

**bloggare** person som skriver en blogg. 2005

- Enligt en ny rapport kommer bloggarna att få stor betydelse i valet 2006. [...] I det amerikanska valet blev det så, och allt tyder på att det blir likadant här, säger Alexander Mason på Observer. *Dagens Nyheter* 17.4.2005

[till *blogga*; da., no. *logger*]

**blåljusyrke** yrke där man har blåljus vid uttryckning, som polis, brandkår, ambulans. 2004

- Antalet sökande till bland annat polisyrket och Räddningsverket har ökat rejält senaste året. Samtidigt som det sänds dramatiska dokumentärer om blåljusyrken på tv ökar antalet sökande till de respektive yrkesutbildningarna. *Metro* 5.10.2005

**digitalbox** en apparat som kopplas till en analog tv-apparat och möjliggör att man kan se digitala tv-sändningar. 1997

- Just nu håller vi i Sverige på att släcka ner de analoga tv-sändarna. [...] Det finns fortfarande ytterst få tv-mottagare att köpa med inbyggd box. Titta på alla dessa vägg-tv som säljs, som dessutom måste ha en digitalbox stående på golvet, samt ytterligare en fjärrkontroll liggande på soffbordet. *Göteborgs-Posten* 24.11.2005

[da., no. *digitalboks*]

**digital-tv** 1. digitalt distribuerad tv. 1996 – 2. tv-apparat byggd för digitala sändningar. 1990-talet

- SFF Rångedala hade den 10 november månadsmöte. Förutom information om vårens resprogram och planerad undervisning kring övergången till digital-TV, uppfylldes programmet av musikunderhållning av Jan och Sven från Ulricehamn. *Borås Tidning* 20.12.2005

[da., no. *digital-tv*, *digital fjernsyn*]

**elgasbil** bil som kan köras på batteri och på gas. 2005

- På frågan om elgasbilen kommer att

kunna hävda sig vid trafikljusen eller alltid bli sist i väg, tvekar Ivarsson lite. *Falköpings Tidning* 27.10.2005

**estetisk kompetens** insikt om vikten att vara rätt klädd och ha rätt utseende. 2005

• Är det klokt att vara piercad när man söker jobb? Hur tolkar en arbetsgivare en person med torftigt språk? Inom ämnet arbetsvetenskap på Karlstads universitet startar nu ett forskningsprojekt om estetiska krav på arbetskraften. [...] Forskarna i Karlstad vill undersöka om arbetsgivaren, förutom att ha krav på teknisk och social kompetens, även har krav på estetisk kompetens. Det handlar inte bara om kroppen utan också om klädstil, tatueringar, vikt och dialekt. Estetisk kompetens har den som vet när det ena eller andra är till fördel eller nackdel. *Göteborgs-Posten* 24.4.2005

[da. *estetisk kompetence*]

**flyttstajla** piffa upp en lägenhet eller villa som skall säljas. 2005 – **flyttstajling**, **flyttstajling**, **flyttstyling** 2005

• Här hittar du professionell hjälp när du ska inreda eller flyttstajla ditt hem, sommarställe eller kontor. <http://www.stajla.nu/> 19.12.2005

• Nästan alla firmor som ägnar sig åt flyttstajling kan ge exempel där stajlingen betalats sig mångdubbelt. *Dagens Nyheter* 24.9.2005

[jämför eng. *homestaging*, *homestyling*; formen *flyttstajling* är språkligt sett den korrekta formen]

**gala in** dra in pengar på en välgörenhetsgala. 2005

• Sveriges Television och TV4 galade in cirka 300 miljoner. *Kristianstadsbla-*

*det* 4.1.2005

[till (*välgörenhets*)gala]

**gardinhängarjobb** nedsättande om *plusjobb* (se detta). 2005

• Inför valet nästa år kan människor välja mellan moderaternas förslag som ger förutsättningar för riktiga arbeten hos de skaraborgska företagen eller "gardinhängarjobb", säger Cecilia Widedgren. *Falköpings Tidning* 5.10.2005

**glaskulefolket** skämtsamt: de personer som skall försöka förutse den framtida utvecklingen inom ett område, t.ex. börsanalytiker. 2005

• Angående glaskulefolket [...] Hur kan ett av världens mest genomanalyserade bolag avvika så mycket från analytikernas prognoser? Inte ens den [mest] optimistiske analytikern var i närheten av att "gissa" rätt på resultat eller marginaler. *Privata Affärer* 28.7.2005, *läsarkommentar till webbupplagan*

[till *glaskula* (kristallkula) använd av spåkvinor]

**gonnabe** ['gɔn:abi] *-n, -r* person på väg att bli något, t.ex. kändis. 2004

• De är inte purfärsk. Och det var ett tag sedan karriären tog fart i ett garage i Upplands Väsby. Men en av 2004 års *gonnabes* är ändå pånyttfödda [rockgruppen] Europe. *Stockholm CITY* 14.1.2004

[av eng. *gonnabe* av *going to be*, efter mönster av *wannabe* 'person som vill bli kändis'; da., no. *gonnabe*]

**hedersvåld** våld som motiveras med att familjens heder skall skyddas, kallas även *hedersrelaterat våld*. 2002

• Tonårsflickor, som utsatts för hedersvåld, har under tre år kunnat få skydd på Stockholms stads skyddade boende Kruton. *TT 16.11.2005*

[jämför *hedersmord* 1994; da. *æresvold*, no. *hedersvold*]

**hotelljournalist** utsänd reportrar i ett krigsområde som inte vågar lämna sitt hotell utan skaffar information från andra. 2005 – **hotelljournalistik** 2005

• Man ser nästan inga [västerländska] journalister ute. Dem man ser är irakier som jobbar åt diverse utländska nyhetsbyråer, [...] säger frilansjournalisten Urban Hamid som befinner sig i Bagdad. I likhet med Urban Hamid hör den brittiske Mellanösternräven Robert Fisk till de få utländska journalister som rör sig ute i Bagdad. Fisk beskrev i veckan i sin tidning *The Independent* vad han kallar "hotelljournalistik". [...] Irakiska frilansreportrar skickas ut att göra intervjuerna med fara för eget liv och hotelljournalisterna ringer från sina rum för sin information till de likaledes isolerade myndigheterna. *Morgonekot 20.1.2005*

[efter eng. *hotel journalist* och *hotel journalism*]

**id-sprej** vätska som innehåller mikroskopiska märken, som alla bär ett id-nummer. 2005

• Norsk id-sprej ska stoppa motortjuvar. En ny norsk skyddsmärkning [...] lanseras i Sverige i år. Den består av en vätska som innehåller miljontals små mikromärken, som alla bär ett id-nummer. Vätskan sprejas över till exempel en båtmotor. *Dagens Nyheter 18.6.2005*

**industrisafari, industrisightseeing** nostalgisk rundtur till gamla nedlagda eller

nedläggningshotade industrier för att se på arkitektur och insupa atmosfären. 2005

• Industrisafari. Det är redan stort i Ruhrområdet, och nu är det dags för Stockholm: industrisightseeingen är här! Packa utflyktskorgen och åk och kolla in stans snyggaste industriområden – jodå, rost och sprucken betong kan också vara vackert – innan det är för sent. *Dagens Nyheter 12.8.2005*

[efter ty. *Industrisafari* och *Industrisightseeing*; da., no. *industrisafari*]

**ip-tv** tv som tas emot via bredband. 2001

• "Prylbranschens" julklappsnominering gäller dock digital-tv i vidare mening [...] På väg in är också ip-tv, alltså tv via bredbandsjacket. *Dagens Nyheter 18.11.2005*

[till *ip*, Internet Protocol; da. no. *ip-tv*]

**kollektomat** en betalautomat som kan användas för att ge kollekt i kyrkan med betalkort. 2005

• Kyrkobesökare ska snart kunna betala kollekt och kyrkkaffe med betalkort. [...] Svenska kyrkan och ytterligare tre kristna samfund tar just nu fram en kortmaskin för kyrkorna, en kollektomat, som under nästa år ska installeras i några kyrkor. *Dagens Industri 19.12.2005*

**koscheria** kosherbutik. 1997

• Judiskt Center, Nybrogatan. Startade 1963. Här sker aktiviteter med judisk anknytning: ungdomsföreningar, kurser, föreläsningar. "Ett allaktivitetshus." Målsättningen är att skapa nyfikenhet och tillhörighet för judar. Här finns också *Koscherian*, en nyöppnad butik med matvaror. *Expressen 3.11.1997*

[jämför ty. *Koscheria*; efter mönster av *galleria*, *pizzeria*]

**kreddig** ökad anv.: ansedd. 1999

- Men först ska denimvärldens kreddigaste entreprenörer ta över de gamla bankvalven vid Norrmalmstorg i Stockholm. *Dagens Industri* 2.12.2005 [till *kredd* 1994 av. eng. *cred*, förkortning av *credibility* 'trovärdighet'; 'anseende']

**krisväska** ökad anv.: väska med saker som kan användas vid ceremonier i samband med krisbearbetning. 1990-t.

- Vi har en s.k. krisväska med diverse attiraljer som ljus och dukar, skrifter som "Ett personligt avsked" och "Att dela sorgen". Väskan [...] är till för utlåning vid behov, till de skolor, eller andra arbetsplatser, som inte har egna attiraljer till ett "minnesbord" vid ev. dödsfall [...] Under många år har denna kallats Krisväskan. *Brev* 5.9.2005 från *Arne Hansson, socialsekreterare, Borås*

**kungspudel** skämtsamt: ursäkt från kunglig person. 2005

- När [...] prins Charles gifter sig med Camilla Parker Bowles i dag kommer paret att använda en bönbok från 1662 för att be om förlåtelse för gamla oförrätter [...] Det kan man kalla en riktig kungspudel. *Dagens Nyheter* 9.4.2005 [jämför *göra en hel pudel* 2002]

**miltonpengar** pengar som avsätts till extra stöd till psykiskt funktionshindrade. 2004

- Sjutton miljoner kronor fördelade på åtta projekt ska förbättra situationen för psykiskt sjuka i nordvästra Skåne. Kommunerna har tillsammans med

sjukvårdsdistriktet ansökt om så kallade Miltonpengar och till en början beviljats 6,7 miljoner kronor. *Helsingborgs Dagblad* 12.11.2005

[uppkallade efter den nationella samordnaren för psykiatri, *Anders Milton*]

**mobilmobbning** mobbning genom samtal och meddelanden till mobil. 2002

- Ungdomar använder mobiltelefonen som mobbningsredskap. [...] Anna, som egentligen heter något annat, har mobbats i flera år. I fjol började hon även få hotfulla sms och samtal till sin mobil. [...] Flera gånger har hon tvingats byta telefonnummer för att slippa undan mobilmobbningen. *Expressen* 25.3.2002

[jfr da. *mobilmobning* och no. *mobilmobbing*]

**menskopp** ett inre mensskydd i form av en liten behållare. 2005

- En menskopp är en liten behållare i mjuk silikon eller gummi. Jämfört med andra menskydd har den flera fördelar [...] Den ursprungliga menskoppen uppfanns för över 60 år sedan, men engångsprodukter tog sedan över marknaden. Idag håller menskoppen på att komma tillbaka som ett bekvämt och billigt mensskydd. *www.menskopp.se*, hämtat 25.10.2005

**mobil klubb** utomhusevenemang där människor dansar tillsammans, var och en till musiken i sina egna mp3-hörlurar. 2005

- Ingen entréavgift. Inga sunkiga lokaler. Ingen dålig musik. DN:s reporter har varit på en "mobil klubb" utanför London – ett fenomen som växer. [...] Det här är inget konstprojekt, ingen tokrolig svensxa eller Spike Jonze-re-



gisserad musikvideo. Det här är mobile clubbing, ett halvimproviserat evenemang som synkroniserats via internet. [...] Det här torget är inte längre ett torg. Det här torget är vårt dansgolv. Vi är runt 15 personer som dansar. Alla har sin egen musik, sin egen rytm, sin egen volym. Reglerna är enkla: anländ på utsatt tid, försvåra polisiära ingrepp genom att dansa på så stor yta som möjligt, och var inte blyg – du är inte ensam. *Dagens Nyheter* 6.7.2005  
[jämför eng. *mobile clubbing*]

**mobilvirus** virus som drabbar mobiltelefoner. 2001

- Nokia N91 är den första mobiltelefonen med inbyggd hårddisk. Den är också den första telefonen där virus kan innebära en reell risk. [...] Det första mobilviruset kom i juni förra året. *Dagens Nyheter* 6.5.2005  
[da., no. *mobilvirus*]

**musikmobil** mobil speciellt lämpad för att spela upp musik. 2005

- Musikmobiler är inget nytt, men nu kan de lagra stora mängder [...] och funktionerna kan användas oberoende av varandra. [...] Riktigt stora blir inte musikmobilerna förrän om något år, tror Daniel Lindholm. *Expressen* 2.3.2005  
[da. *musikmobil*, no. *musikkmobil*]

**nätfiske** förfarande att lura till sig information via t.ex. e-brev som har falsk avsändare och som innehåller en länk till en bluffwebbplats. 2005

- För en dryg vecka sedan råkade Nordea ut för [...] det som kallas phishing eller nätfiske på klingande svenska. Då försökte bedragare via e-post

från en server i Korea lura bankens kunder att logga in på deras falska hemsida och lämna ifrån sig sina kontouppgifter. Nu sprack det på grund av att försöket var för klumpigt genomfört. *Metro* 12.10.2005

[jämför eng. *phishing*, utläses *‘fiske’*; no. *passordfisking*]

**nätbingo** bingo spel på Internet. 2005

- Bingosajterna på nätet blir allt fler. Storspelarna är en ny grupp – kvinnor i 40-årsåldern. Sedan speloperatören Paf.se lanserade nätbingo i slutet av augusti har intresset ökat stadigt. *Falköpings Tidning* 19.10.2005  
[da. *netbingo*, no. *netbingo*]

**nät poker** pokerspel via Internet. 2004

- När nät poker först dök upp i slutet av 90-talet var jag väldigt skeptisk. [...] Jag lät det gå lång tid innan jag kände att jag litade på dem. *Dagens Nyheter* 16.7.2004  
[da. *netpoker*, no. *nettpoker*]

**paltkoma** öka anv.: dästhet och trötthet på grund av för mycket palt eller annan tung mat. 1996

- Paltkoma är ett uttryck som blev riks-känt genom Värsta språket i tv. Ordet beskriver den däsighet som drabbar den proppmätte efter en stadigt måltid. Paltschvimma och grötsvimmen är två andra dialektala ord för samma sak. Dessutom är fenomenet av vetenskapligt intresse och har således fått engelsk språkdräkt, nämligen post-lunch-dip. Dästa medarbetare försämrar produktiviteten och dessutom finns en säkerhetsaspekt om medarbetaren till exempel ska sätta sig bakom ratten efter lunch. Detta går naturligtvis inte för

sig, så nu lär väl forskarna och livsmedelsindustrin komma ut ur sina laboratorier med mat som mättar men inte sänker dig. *Svenska Dagbladet* 5.3.2005

**pixlig** ökad anv.: (om digital bild) grovkornig. 1999

• Tyvärr problem med stora bilder via PictBridge, våra testbilder blev lågupplösta och pixliga. *Vår bostad* 2005/8

[till *pixel* fyrkantig bildpunkt inom datorgrafik]

**platt-tv, platt tv** tv-apparat med platt skärm. 1996

• Priserna på platta tv-apparater är på väg upp och en redan dyr julklapp kan bli ännu dyrare, varnar leverantörerna. Underleverantörerna hänger inte med att leverera komponenter. Det senaste årets stora efterfrågan på platt-tv har resulterat i att underleverantörerna inte hänger med att leverera komponenter. För att kompensera underskottet höjer leverantörerna priset. *Computer Sweden* 10.10.2005

[da. *flat-tv*, no. *flat-tv*]

**plusjobb** tillfälligt arbete inom den offentliga sektorn avsett för långtidsarbetslösa, tänkta att ge ”det lilla extra”, t.ex. hjälp med att hänga upp gardiner hos äldre, jämför *gardinhängarjobb*. 2005

• Universiteten fortsätter att användas som en AMS-åtgärd, och de riktiga arbeten som Nuder lovar är främst så kallade plusjobb i offentlig sektor. Folk som ska hänga gardiner och lägga hår åt gamla. *Expressen* 28.8.2005

**plötslig sportbarnsdöd** dödsfall bland barn vid sportutövning beroende på bl.a. tidigare okänt hjärtproblem. 2005

• Barn till föräldrar med vissa hjärtsjukdomar löper 50 procents risk att drabbas av vad regeringen kallar för ”plötslig sportbarnsdöd” vid fysisk ansträngning. Med anledning av en rad tragiska dödsfall inom ungdomsidrotten vill regeringen kartlägga barn och unga i riskzonen. *Expressen* 14.6.2005 [efter mönster av *plötslig spädbarnsdöd*]

**podda** ladda ned musik till mp3-spelare, i synnerhet Apples Ipod, och ordna med sina nedladdningar. 2005 – **poddare** person som poddar. 2005

• Att podda handlar i första hand om att sitta vid datorn och bygga upp och ständigt redigera ett musikbibliotek. *Dagens Nyheter* 17.8.2005

• Att knalla omkring med de trendiga vita små hörlurarna i öronen är långt ifrån något att hetsa upp sig för. Men trippeln personlig skivsamling, iPod och iMac G5 är en mindre revolution för vilket musikfreak som helst. [...] Att vara en hängiven poddare innebär många timmars redigeringsarbete, klickande och dragande framför IMac-en. *Länstidningen Östersund* 26.8.2005, *Björns Blogg*

[mp3-spelare kallas för *podd* efter Apples mp3-spelare, *Ipod*; *pod* betyder ’ärtskida, fröskida’, men också ’grej, moj’; da. *podde*]

**poddradio** en form av *poddsändning* (se detta ord) som gör det möjligt att ladda ned radioprogram och sedan spela upp dem i en dator, en mp3-spelare eller en mobiltelefon. 2005

• Sveriges radios dokumentärer [finns] numera [...] tillgängliga för nedladdning i form av så kallad podradio, det vill säga som en datafil som laddas ned till dators hårddisk och som kan föras

över till en bärbar mp3-spelare. *Nerikes Allehanda* 27.11.2005  
[da. no. *podradio*]

**poddsändning** en tjänst som gör det möjligt att ladda ned lagrade filer med radio, musik, videofilm etc. via Internet, som sedan spelas upp i en dator, en mp3-spelare eller mobiltelefonen, en form är *podradio*. 2005

- Rebecka Åhlund talar i SRC om riskstrategier i mellanstadiedjungeln. Tillsammans med författaren Sara Villius gör hon veckans fina poddsändning från experimentkanalen SRC. *Dagens Nyheter* 7.10.2005  
[efter eng. *podcasting*, efter mönster av *broadcasting* 'rundradio'; no. *podkasting*]

**pärlifiera** omvandla bild till pärlmönster med hjälp av ett datorprogram. 2005

- I 40 år har dagis- och förskolebarn lagt pärlplattor. [...] Numera är idén en exportframgång [...] I dagarna lanseras "Photopearls", ett sätt att "pärlifiera" digitala bilder, exempelvis egna foton. *Dagens Nyheter* 8.10.2005

**smartball** övervakningssystem för fotbollsmatcher där bollen och spelare utrustas med datachips som gör det möjligt att t.ex. avgöra bollens och spelarnas position. 2005

- I dag fredag startar U17-VM i Peru. Där kommer det så kallade smartball-systemet att användas. Enkelt uttryckt innebär det att mikrochips kommer att placeras dels i bollarna, dels på spelarnas benskydd. Sex till tio mottagare runt arenan tar hela tiden emot den information som ges. Information som sedan kan användas av domaren för att avgöra knepiga situationer. *Dagens Ny-*

*heter* 16.9.2005

[efter namnet på ett sådant system; da., no. *smartball*]

**snackis** ökad anv.: aktuellt samtalsämne. 1995

- I dag har vi dessutom stolt premiär för Valpanelen. Varje lördag kommenterar fyra spanare – Ulf Adelson, Ursula Berge, Anna-Klara Bratt och Johan Norberg – de hetaste snackisarna i politiken. *Expressen* 26.11.2005

**snålsurfa** via trådlös teknik utnyttja grannens bredbandsuppkoppling. 2003

- Med anledning av att jag skaffade ett trådlöst nätverkskort till min dator upptäckte jag att jag i mitt kök kunde koppla upp mej mot ett trådlöst nätverk hos grannen mitt emot – jag snålsurfar alltså. *Brev* 18.1.2005 från Nina Karmelitow

**spim** önskad reklam via direktmeddelartjänster som MSN Messenger och ICQ. 2004 – **spimmare** person som skickar spim. 2004

- E-postvärlden tampas sedan länge med önskad e-postmeddelanden, spam. Nu har detta fått en motsvarighet i systemen för direktmeddelanden, där spim breder ut sig. Spim står för instant messaging spam, alltså spamning av system för direktmeddelanden. *Computer Sweden* 3.3.2004

- Ännu har spim inte blivit samma huvudvärk som spam. Det beror dels på att direktmeddelanden inte är lika vanligt som e-post i företagen samt att spimmare är relativt enkla att spåra. *Computer Sweden* 3.3.2004

[av eng. *spim* till *spam* och *instant messaging*; da., no. *spim*, *spimmer*]

**stjärtnäss** en typ av underlivsinfektion. 2005

- Det korrekta namnet på underlivsinfektionen är perineal infektion med hemolytiska streptokocker grupp A, ett föga användbart namn enligt Mats Reimer och hans kolleger, som i stället har myntat uttrycket stjärtnäss för att ha något begripligt att säga till undrande föräldrar. *ICA-kuriren* 2005/5

**stödkorv** en korv som man beställer i en grillkiosk och äter upp medan man väntar på maträtt som tar lite längre tid. 2003

- Idrottat och motionerat har han alltid gjort, då liksom nu, men de feta såserna, ”stödkorvarna” och det andra är utbytta mot nyckelhålsmärkt leverpastej och andra fettsnåla produkter. *Aftonbladet* 27.10.2003

**sudoku** [-'do:-] -t, pl. -n ett sorts sifferpussel. 2005

Sudoku är ett japanskt sifferspel som har blivit mycket populärt över världen. Vi har ett Sudoku i tidningen varje dag under hela sommaren *Expressen* 14.6.2005

[av jap. sudoku *su* 'siffra' och *doku* 'stå ensam', vilket anspelar på att de siffror som ingår skall placeras ut så att varje siffra bara förekommer en gång lodrätt respektive vågrätt och inom varje avdelning; da. no. *sudoku*]

**sugrörsseende** skämtsamt, ökad anv.: inskränkt. 2001

- Svenne Banan går inte på konserter. Han går hellre in i närmaste skivaffär med sitt sugrörsseende och plockar Tommy Nilssons samlade verk och tycker att: ”Nu får det räcka med musik på ett tag”. *Aftonbladet* 2.11.2001 [efter mönster av *tunnelseende*]

**tjock-tv** tv-apparat som inte har platt skärm, jämför *platt-tv*. 2005

- Vanliga teveapparater med bildrör är också på avskrivning – men definitivt inte så snabbt som man skulle kunna tro efter ett besök i butikerna. År 2000 såldes nästan 26 miljoner tjockteve mot 21,5 miljoner i år. *Dagens Nyheter* 20.11.2005

**transponder** ökad anv.: en sorts apparat som tar emot, kodar och sänder vidare signaler, vanligt i flygplan, men numera även i bilar för att kontrollera om bilen passerar en vägtull.

- Vägverket har i annonser och utskick under hösten betonat vikten av att beställa en transponder till försöket med trängselskatt [...] Med transpondern, som kopplas till ett bankkonto, behöver bilägaren inte själv hålla reda på hur många gånger han eller hon passerar en betalstation och hur mycket skatt som ska betalas. *Svenska Dagbladet* 18.12.2005

[bildat genom att dra ihop *transmitter* 'sändare' och *responder* 'svarsgivare'; tekniken finns sedan 1970-talet; da., no. *transponder*]

**trängselskatt** ökad anv.: skatt på bilkörning i stadstrafik, avsedd att minska trängseln i trafiken. 2002

- Trängselskatt i Stockholm. Den politiska majoriteten i Stockholm – s, mp och v – fick till slut igenom sitt förslag till vägtullar i Stockholm för att minska trängseln. Men det blev en skatt i stället för en avgift med staten som huvudman i stället för kommunen. Det ställde till en hel del juridiska problem, bland annat med upphandlingen, men den 3 januari 2006 sätter det sju månader långa försöket igång. [...] Stock-

holmsförsöket räknas som det största vägtullsprojektet i världen just nu. *Ny Teknik* 21.12.2005

**tvillingshoppare** en tjänst som skall hjälpa en villrådlig konsument att köpa rätt produkt. 2005

• Ett nytt fenomen kan hjälpa dig att välja allt från en cd-skiva till en ny fritidssysselsättning. Skaffa dig en tvillingkonsument, eller en "twinsumer", som det kallas på engelska. [...] Det finns tre typer: Den första är opersonlig och innebär att företagen räknar ut vilka produkter du är intresserad av med hjälp av köpstatisik. I Sverige görs det av bland annat Bokia. Den andra varianten är sidor på nätet med recensioner där de som lämnar ett omdöme också finns beskrivna med allt från ålder till intressen, så att du ska kunna hitta din tvilling. Den tredje består av proffstvillingar, människor som helt privat gör sina åsikter offentliga på nätet men ändå får så stort genomslag att de blir mångas tvilling. *Metro* 19.10.2005

[efter eng. *twinsumer* av *twinconsumer* 'tvillingkonsument']

**tå: stå på tårna, vara på tårna** vara beredd, vara alert. 2004

• När hemmalaget förlorat efter att ha släppt in tre mål redan under de första tio minuterna, säger tränaren uppgivet att laget inte var på tårna. Man var helt enkelt dåliga redan från början. *Borås Tidning* 9.6.2004

[troligen efter eng. *be on one's toes*, men jämför även da. *være på tærne*]

**vägg-tv** platt-tv-skärm att hänga på väggen. 2003

• Vägg-tv är en av årets storsäljare och en present som säkert toppar många önskelistor inför julen. Den glada nyheten är att priserna nästan halverats sedan förra julen. [...] Som vanligt när det gäller hemelektronik är det en rad frågor som kunden måste ta ställning till. Det finns två typer av skärmar – LCD och plasma. *Privata Affärer* 24.11.2003

[da. *væg-tv*, no. *vægg-tv*]

I arbetet med ordlistan har vi som vanligt haft nytta av samarbetet med Svenska Akademiens ordboksredaktion och Språkdata vid Göteborgs universitet. Språkdatas databas Språkbanken liksom pressdatabaserna Presstext och Mediearkivet har varit ovärderliga för kontroll av ålder och frekvens samt vid sökning av belägg.

Liksom förra året har vi haft hjälp av våra frivilliga excerptister, som systematiskt letat efter nya ord. Vi tackar särskilt *Christer Magnusson* (Stockholm), som hjälpt till inte bara med excerptering utan även registrering av orden. Vidare tackar vi *Kristina Gareby Hjerpe* (Stockholm), *Karl Erik Hedström* (Stockholm), *Karin Marcusson* (Hallsberg) och *Björn Thunström* (Stockholm). Sedan vi i mars öppnade för besökare på vår webbplats att skicka in iakttagelser om nya ord och även ord som man själv hittat på, har vi mottagit över 200 ord. Vi publicerar de flesta löpande i var sin lista på webben. Några av orden i nyordslistan (*blinga*, *blåljusyrke*, *gala in*, *menskopp*, *poddradio*, *stödkorv*, *sugrörsseende*) har kommit in den vägen. ■

## På egen hand

**D**et står i dagens lokaltidning att "Sharon andas på egen hand". Anser Språknämnden detta vara korrekt svenska? Är inte motsatsen *med hjälp av andra människor*?

Per Östlund

**Svar:** Visst är det korrekt. Enligt Nationalencyklopedins ordbok betyder *på egen hand* 'utan hjälp eller sällskap', och på engelska motsvaras det av *by oneself, alone* enligt den engelsk-svensk ordbok som finns tillgänglig på Nationalencyklopedins webbplats.

Sharon kan andas utan hjälp av en respirator, han kan alltså andas på egen hand. Naturligtvis måste man se upp så att det inte blir en olycklig bildkrock, en katakres, t.ex. "Han sköter sin manikyrs på egen hand".

Birgitta Lindgren

## FAQ

**F**inns det något etablerat uttryck för *FAQ* på svenska? *Ofta frågade frågor* eller *Frekventa frågor* eller vad?

Lilian Bäckman

**Svar:** Bättre är i så fall *Vanliga frågor*. Den som tillhandahåller information om något har samlat ihop basinformation och utformat det som frågor och svar och lagt det på sin webbplats. Det gäller frågor som ofta återkommer, alltså är vanliga. Om det nu är den enda information man har på sin webbplats i den formen, så kan man ju också nöja sig med *Frågor och svar*.

Rickard Domeij

## Ändalykt

Vad betyder ordet *ändalykt*?

Jenny

**Svar:** Båda leden (*ända* och *lykt*) betyder ursprungligen 'slut'. *Lykt* är bildat till verbet *lycka* 'stänga' (som i *lyckta dörrar*). Det är alltså ett slags tautologi (tårta på tårta). Det har inte minst använts i uttrycket *salig ändalykt* i Bibeln och andra religiösa texter.

I dag används det också ofta i en helt annan betydelse, nämligen som vardagligt ord för 'bak(del), stjärt, ända', t.ex. *vända ändalykten åt publiken, de visade ändalykten för kameran*. Det

får uppfattas som en något eufemistisk, försiktigare variant av *ända, bak* etc.

Ola Karlsson

## Sett till

**K**an man börja en mening med *sett till*? Ett exempel: "Sett till antalet studerande är Örebro universitet Sveriges åttonde största lärosäte."

Linda

**Svar:** Ja, man kan börja en mening med *sett till*. Det kan ses som en förkortning av "Om man ser till". Det är inte fråga om partikel verbet *se till* (med betonat *till*) som *se till att barnen kommer till skolan; se till grannens hus; har du sett till min nyckel?*

Rickard Domeij

## Respektive

**K**an ni hjälpa mig med denna mening: "Dessutom tror jag att det kan ha försämrat deras mödrars förhållande, eftersom de självklart tog ställning för sin respektive son." Ska det vara *deras respektive söner*?

Silvia J

**Svar:** Nej, det skall inte vara

# FRÅGOR OCH SVAR

www.språknämnden.se www.spraknamnden.se

deras *respektive* söner och inte heller *sin respektive* son här.

Man kan skriva "Dessutom tror jag att det kan ha försämrat deras mödrars förhållande, eftersom de självklart tog ställning för sina respektive söner".

(Detta är tvetydigt lösrückt ur sitt sammanhang. Var och

Det verkar mycket egendomligt att man inte skulle få använda *elev*. Som du säger är *studerande* otymplig.

en kunde ha flera söner. Men sammanhanget visar här att det är två.) Entydigt, men lite mindre elegant är "Dessutom tror jag att det kan ha försämrat deras mödrars förhållande, eftersom de självklart tog ställning för respektive son". Bäst är nog att undvika *respektive* och i stället skriva: "Dessutom tror jag att det kan ha försämrat deras mödrars förhållande, eftersom var och en självklart tog ställning för sin son."

Birgitta Lindgren

## Elev

skolans värld hör vi allt oftare att ordet *elev* inte bör användas. För ett par år sedan nämndes *kunder* som ett bra ersättningsord. Från 2007 kommer ordet *studerande* att användas i läroplaner och kursplaner. Jag tycker att ordformen är otymplig.

Margareta Gårdmark

**Svar:** Det verkar mycket egendomligt att man inte skulle få använda *elev*. Det förstår vi inte alls. Som du säger är *studerande* otymplig. Det är längre, och dessutom klarar många inte av att böja det rätt: *en studerande, den enskilda studeranden, flera studerande, de enskilda studerandena*. Det brukar användas på högskolenivå, medan man annars använt det utmärkt korta *elev*.

Ordet *kund* verkar närmast löjeväckande i detta sammanhang.

Birgitta Lindgren

## Kundvård

Förkortningen *CRM* (Customer Relation Management) förekommer mer och mer inom mitt

arbete och på många andra företag som har en säljkår. Jag skulle vilja ha en bra svensk översättning på denna förkortning.

Jag har blivit föreslagen *styrd kundrelation*, vilket jag tycker låter negativt. Vi har sedan kommit på *fruktbar kundrelation*. Kan ni hjälpa mig?

Kerstin Otfors

**Svar:** *Kundvård* är en relativt etablerad svensk motsvarighet. Det ger över 50 000 träffar via Google på Internet.

Rickard Domeij

## Lärande

Termen *lärande* förekommer i varannan mening i dagens pedagogiska texter. Ordet finns inte med i Svenska Akademiens ordbok och inte i Nationalencyklopedin (utom i *lärande organisation*).

En del menar att det är ett inflytande från engelskans *learning*, men det är nog lite knepigare än så. Engelskan har aldrig haft något annat ord än just *learning*, trots olika paradgimskiften. Det senaste paradgimskiftet inom pedagogiken ägde rum i brytningen 80–90-tal, och då flyttades "learning" ut

från individen in i kollektiv. All form av "learning" sker i samspel i olika sociala och kulturella kontexter.

I samband med detta paradigmskifte tabubelades i svenskan ord som *inlärnning*, *lära ut*, och in kom *lärande*. Så i svenskan har ett nytt ord fått större svängrum, medan engelskan har kvar sitt *learning*.

Den populära betydelsen av termen, d.v.s. sedan paradigmskiftet, har jag tidigast stött på i översättning av Olga Dysthes avhandling *Det flerstämmiga klassrummet* (1996).

Har Språknämnden några flera uppgifter?

Marcus Warnby,  
Läraryhögskolan i Stockholm

**Svar:** I Språkbanken som innehåller tidningstext från 1965 fram till i dag kan man se att användningen av *lärande* har varit vanlig från mitten på 1990-talet och fram till i dag, vanligare än *inlärnning*. Tiden sammanfaller med diskussionen om kunskapssamhällets behov och satsningen på Kunskapslyftet, där uttrycket *livslångt lärande* står för ett centralt begrepp. Man vill också visa på att lärande kan ske i mindre formella former i vardagslivet, inte bara i

skolan. Man börjar tala om *lärande organisationer*. Idéinnehållet hämtas från den socialkonstruktivistiska synen på kunskap och lärande. Lärande är inte bara individuell kunskapsinhämt-

Man kan se *lärande* som ett vidare begrepp än *inlärnning*.

ning, som ordet *inlärnning* förmedlar, utan en konstruktiv aktivitet i ett socialt sammanhang.

Man kan alltså se *lärande* som ett vidare begrepp än *inlärnning*, och det kan inbegripa det senare.

Rickard Domeij

## Gryningsråd

I en artikel om gripna misstänkta terrorister i Australien talades om *gryningsråd*. Inom EU används ordet när kommissionens konkurrenspolis gör samtidiga tillslag mot företag för att komma åt dokument om misstänkt olagligt samarbete. Borde

man inte låta ordet ha den betydelsen och använda ett annat ord i andra sammanhang?

Ulf Hagman

**Svar:** Det vore inte bara mycket svårt, utan kanske också fel, att verka för att ett så beskrivande uttryck som *gryningsråd* 'räd tidigt på morgonen' endast skulle ha en avgränsad innebörd om råder utförda av EU-kommissionens konkurrenspolis. Vid en snabbkoll på nätet framgår också att ordet används i andra sammanhang än EU.

Ola Karlsson

## al-Jazira

Vi skriver *Al-jazira* i tidningen Journalisten. Borde det kanske heta *Al-jasira*? Vi har ju inte tonande s i svenska? Eller skall det vara *Al-Jazeera*?

Paul Frigyes

**Svar:** Den skriftform som vi och Mediespråksgruppen rekommenderar är *al-Jazira*. Att svenskan saknar det tonande ljudet /z/ har ingen betydelse. Det avgörande är att den arabiska skriftformen konverteras på ett konsekvent sätt tecken för tecken. Formerna med *-ee-* är en



# FRÅGOR OCH SVAR

www.språknämnden.se www.spraknamnden.se

återgivning som är anpassad till engelskan.

*Claes Garlén*

## Göteborg eller Gothenburg

Utländska ortsnamn ska ju översättas till svenska. Gäller samma regel när översättningen görs åt andra hållet? Jag tänker framförallt på engelska. Blir *Göteborg* alltid *Gothenburg*?

I dag har vi både *Göteborg City Airport* och *Business Region Göteborg* här i stan. Som varumärken funkar de, men är det språkmässigt rätt?

*Anna Werner,  
Västsvenska Industri- och  
Handelskammaren*

**Svar:** Det finns ingen regel e.d. som säger att utländska namn ska översättas eller försvenskas. Däremot kan vi förstås konstatera att så sker – dock i olika utsträckning beroende på varifrån namnen är hämtade. Exempelvis förändras engelska namn ytterst sällan.

När det gäller valet mellan *Göteborg* och *Gothenburg* är ju detta i princip en fråga för den engelska språkvården. Vi kan från svenskt håll knappast ha synpunkter på

hur våra ortsnamn hanteras på engelska, lika lite som man från engelskans håll bör lägga sig i om vi t.ex. skriver *Kalifornien* eller *California*. Jag kan dock konstatera att det har blivit allt vanligare i engelskan att i olika sammanhang använda den svenska formen *Göteborg* (ibland dock med borttappade prickar), i varje fall i Storbritannien. Jag vill t.ex. dra mig till minnes att skyltningen till färjeläget i Newcastle använder den svenska namnformen, inte den engelska.

Något språkligt fel kan det, som jag ser det, inte vara att skriva *Göteborg City Airport* etc. i en engelsk text. Det är ju dessutom ganska praktiskt att använda den svenska namnformen *Göteborg*, eftersom det är den man möter på kartor. Däremot ska förstås inte namn av detta slag användas i svensk text: flygplatsen måste naturligtvis också ha ett svenskt namn!

*Claes Garlén*

## Svear och götars språk

Det var ju tydligen så, att mellersta Sverige tidigare beboddes av bl.a. götar och svear. Vet man om dessa tidigare talade

egna språk, om t.ex. götarnas språk kan ha låtit likt den svenska dialekt som nu talas i Göteborg?

*Erik*

**Svar:** Man vet inte så mycket om dialekterna i Sverige före rikets enande på 1100-talet. Med all säkerhet fanns det regionala skillnader, men de uppfattades inte som så stora. Begreppet svenska kan inte beläggas förrän på 1300-talet, och sannolikt ansåg svear och götar på 1100-talet att de talade samma språk, för övrigt också samma språk som danskar och norrmän, fast på lite olika sätt.

En göt från 1100-talet talade säkerligen inte som en göteborgare i dag, inte heller talade en svealänning som någon i Uppsala i dag. Förändringarna är mycket stora sedan tidig medeltid. Viktiga dialektskillnader, såsom vi uppfattar dem i dag, uppstod i många fall på 1300- och 1400-talet. Stadsdialekterna göteborgska och stockholmska är dock väldigt mycket yngre, i huvudsak från början av 1900-talet. (Dessförinnan lät en göteborgare som en västgöte och en stockholmare som en roslagsbo.)

*Olle Josephson*

# Universitetet väljer språk

KERSTIN NORÉN

**Skilj på forskning, forskningsinformation och utbildning! Det rådet ger Kerstin Norén i debatten om hur universitet och högskolor ska hantera engelska, svenska och andra språk. Kerstin Norén är prorektor vid Göteborgs universitet, där hon bland annat arbetar med att utveckla en långsiktig språkstrategi för universitetet.**

**E**n av de viktiga principerna för universitetens verksamhet uttrycks på följande sätt i den s.k. Bolognadeklarationen, universitetens Magna Charta, som undertecknades av ett stort antal europeiska rektorer i Bologna 1988: "Universitetet är den europeiska humanistiska traditionens förvaltare, men deras ständiga strävan är att uppnå universell kunskap. För att kunna fylla sin uppgift måste de bortse från alla geografiska och politiska gränser och därigenom bekräfta den tvingande nödvändigheten av att skilda kulturer får lära känna och påverka varandra." (Svensk översättning från Sveriges universitets och högskoleförbund 1999.)

En vanlig skillnad mellan olika kulturer är att de använder olika språk. Det är olika språk i egentlig mening men det är också olika genrer, som till exempel expertspråk respektive språk som riktar sig till studenter eller allmänhet. För att universitetens arbete med utbildning, forskning och forskningsinformation ska kunna följa den princip om universellt kultur- och kunskapsutbyte som uttrycks av rektorerna 1988, krävs alltså rik tillgång till och kunskap om olika språk och genrer inom universitetsvärlden.

I och med arbetet med den s.k. Bolognaprocessen för högre utbildning i Europa blev språkfrågorna viktiga även på ett mera praktiskt plan, eftersom studenter och lärare i allt högre grad förväntas verka i andra länder, skaffa nya kunskaper och därmed höja kvaliteten på hela den högre utbildningen i Europa. Som en effekt av detta kan nämnas att i maj 2005 kom en rapport från EU-kommissionen som utreder möjligheterna att skapa ett organ för lingvistisk mångfald och språkinläring (Agency for Linguistic Diversity and Language Learning). Man argu-

menterar starkt för att detta behövs för att stödja kunskapsutbytet.

Språkfrågor diskuteras för närvarande ovanligt intensivt inte bara på politisk nivå utan också inom universitetsvärlden. Det gäller bland annat diskussioner om behovet av språkpolicyer för lärosätena och vilka språk man "har råd" att ge utbildning i. Den senare frågan behandlar jag inte här, trots att den är både viktig och intressant och bör ingå i en språkpolicy. I den här artikeln ligger tyngdpunkten i stället på förhållandet mellan nationalspråk (som i Sverige är svenska) och lingua franca (som för närvarande huvudsakligen är engelska).

I medierna pågår också diskussioner om språkval. Under 2005 har exempelvis debatterats behovet av fler humanistiska och samhällsvetenskapliga avhandlingar på engelska för att göra dem mer spridda internationellt. (Inlägg till förmån för mer engelska av bl.a. professor Maria Ågren och kultur- och utbildningsminister Leif Pagrotsky; inlägg till förmån för fler- eller parallellspråkighet av bl.a. Olle Josephson och Christer Laurén.) Också svenskans ställning inom naturvetenskaperna har debatterats. (Inlägg till förmån för mer svenska av bl.a. Christer Kiselman m.fl.)

Jag tycker inte att man kan resonera riktigt så generellt som att det handlar om val mellan antingen svenska, engelska eller parallellspråkighet. Det är skillnad mellan forskning, utbildning och forskningsinformation; de riktar sig till olika målgrupper och därför hänger språkvalet ihop också med genren. Det viktiga tycker jag är att valet av språk för olika verksamheter relateras till den princip för universitetens arbete som citeras inledningsvis: universitetens ansvar är att befrämja ett universellt kultur- och kunskapsutby-

te. I den situation vi lever i i dag, och som verkar trolig även för den närmaste framtiden, gäller: för forskningsutbyte mellan länder krävs i dag vanligen engelska, för utbildning krävs både svenska och engelska, för forskningsinformation till ickeexperter krävs i första hand svenska.

## Forskning

För forskningens del är det viktigaste målet att nå ut i världen, att delta i den internationella diskussionen. Det är alltså naturligt att välja engelska. Ett problem med detta är att för framför allt humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen är språket ett viktigt redskap, och om man har svenska som förstaspråk är det redskapet mer utvecklat på svenska. Problemet kan dock i ganska hög grad åtgärdas genom god fackspråksundervisning på engelska, och även om det är tids- och resurskrävande måste universiteten satsa på det. Det sägs ofta i Sverige att svenskar är bra på att tala och skriva engelska, men det gäller nog mest i vardagliga sammanhang eller inom starkt fackspråkligt präglade områden som naturvetenskap och medicin. Medvetenheten om stilistiska skillnader i engelska är generellt sett ganska låg. Det sägs t.o.m. ibland i internationella sammanhang att svenska forskare talar och skriver "baby-språk" på engelska. (Se t.ex. Boström Aronsson 2005.)

Om man väljer att skriva på svenska krävs det i dag att man bifogar en sammanfattning på engelska (eller ibland som

**För forsknings-  
utbyte mellan  
länder krävs  
i dag vanligen  
engelska.**

alternativ något annat stort europeiskt språk). Men sammanfattningarna tenderar att vara ganska korta, och därför bör kravet vara att man skriver längre sammanfattningar på engelska, alternativt strävar efter att publicera längre artiklar i internationella tidskrifter för att delta i den internationella forskarvärlden. Att, som man gör vid den naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala, där Christer Kiselman är verksam, kräva långa sammanfattningar på svenska om en avhandling är skriven på engelska, är lovvärt ur perspektivet "risken för domänförlust". Men framför allt är det betydelsefullt när resultaten ska användas för utbildning och forskningsinformation. Det innebär inte att all forskning måste presenteras på svenska; samtidigt med bytet till genrer för utbildning och forskningsinformation kan ett byte av språk äga rum.

### Utbildning och information

För utbildningens del är det viktigt att påpeka att det finns stora förståelsefördelar med att studera på sitt förstaspråk, särskilt i sådana ämnen där språket är ett redskap. (Se t.ex. Söderlundh 2004.) För många andraspråkstalare tycks det, enligt rapporter "från golvet", vara lättare att studera på svenska än på engelska. Det är också mycket lättare för lärare att undervisa på sitt förstaspråk. Undervisningen blir helt enkelt bättre, mer entusiasmerande och motiverande om man slipper bekymra sig över språkformen och kan koncentrera sig på innehållet. Ur ett svenskt perspektiv bör alltså den högre utbildningen ske på svenska. Med lärare och studenter som är svenskspråkiga finns det ingen anledning att använda något annat språk än svenska, tvärtom. (Den nödvändiga inskolningen i engelskt fackspråk bör

ske vid separata tillfällen.) För engelskspråkiga forskningsrapporter som är skrivna i Sverige dessutom långa svenska sammanfattningar underlättas situationen ytterligare.

Men eftersom den högre utbildningen har ett krav på forskningsanknytning, och då inte bara till forskning producerad i Sverige, är mycket av forskningen engelskspråkig. Därför krävs goda kunskaper i det språket. Och med studenter från andra länder är det i stort sett nödvändigt att använda ett annat språk.

I september 2005 anordnades vid Helsingfors universitet en europeisk konferens om flerspråkighet vid universiteten, där man bland många andra ting diskuterade kvaliteten i kurser som ges på engelska i icke-engelskspråkiga länder. Uppfattningen var att kvaliteten varierar ganska mycket, och man ägnade uppmärksamhet åt olika sätt att förbättra den. Praktiskt illustrerades ett sådant sätt av Jaques Delmoly, enhetschef för EU-direktoratet för utbildning och kultur, som talade på franska men illustrerade sitt tal med bilder på engelska. Möjligheter till tolkning till engelska gavs samtidigt, men för en åhörare utan hörlurar, som jag, som också har gammal skolfranska i bagaget, gav föreläsningen ett gott utbyte utan tolkning; det betydde mycket för intresset att se och höra en entusiastisk fransman. Utbildning i fackspråksengelska krävs, men det är alltså inte vare sig förbjudet eller farligt att blanda språk; entusiasm och motivation är viktiga i utbildningssammanhang!

Ett argument för att svenska ska (fortsätta att) användas som vetenskapsspråk är att forskaren ska kunna kommunicera med icke-expertter om sitt ämne. Men den typen av kommunikation är en annan

genre än den vetenskapliga. Forskningsinformation måste förstås huvudsakligen ske på svenska i Sverige. Inom ramen för Bologna-processen är detta slags kommunikation med icke-expertter ett viktigt mål för den högre utbildningen, och kunskap och skicklighet i denna genre ingår i lärandemålen för alla examina. Det nya systemet införs i Sverige 2007. Arbetet med detta kommer så småningom att leda till att forskare blir skickligare i genren och att språkvalet blir relaterat till mottagargruppen. Det är däremot inte alls säkert att t.ex. alla termer som används expertter emellan måste ha en svensk ekvivalent; kunskap kan förmedlas i vardagliga ord. (Se t.ex. Anderberg 2005.)

### Olika språkval

Min syn på frågan om engelska, svenska eller parallellspråkighet är alltså att språkvalet beror på genren. Det blir i praktiken nödvändigt med olika språkval för forskning, utbildning och information. För forskningens del går utvecklingen oundvikligen mot engelska. Genom den internationella forskardialogen kan kvaliteten bli allt bättre, men universitetet måste bli skickligare och effektivare i att utbilda studenter och lärare i engelskt fackspråk och engelska stilnivåer. För svenskans del behövs utbildning inom genren forskningsinformation. Detta är en stor och resurskrävande uppgift. Inom utbildningen måste vi arbeta med kurser och program på såväl svenska som engelska. Idealet är parallellspråkighet, d.v.s. att utbildningen erbjuds på båda språken, med svenska respektive utländska studenter som målgrupper. Men detta är förstas kostsamt, så det finns en risk att engelska blir alltmer allenarådande. Här behövs resursförstärkningar och politisk påverkan. Kanske kan

den nya språkmyndigheten bidra i detta arbete? ■

### REFERENSER

- A feasibility study concerning the creation of a European agency for linguistic diversity and language learning.* Final Report 18. A study for the European Commission, Directorate General Education and Culture. 2005.
- Bi- and multilingual universities – Challenges and future prospects.* University of Helsinki 1–3 September 2005.
- Anderberg, Elsie m.fl., 2005: *Språkanvändning och kunskapsbildning.* Pedagogiska rapporter 2005. Pedagogiska institutionen. Lunds universitet.
- Boström Aronsson, Mia, 2005: *Themes in Swedish Advanced Learners' Written English.* Engelska institutionen. Göteborgs universitet.
- Bästa språket. En samlad svensk språkpolitik.* Regeringens proposition 2005/06:2.
- Josephson, Olle intervjuad i *Universitetsläraren* 16/2005, s. 4–5 och i *Tvårsnitt* 3/05, s. 43–44.
- Kiselman, Christer m.fl.: Svenska språket dör ut på landets universitet. *Dagens Nyheter* 17 juni 2005, s. 6.
- Laurén, Christer: Forskaren, ekonomin och lingua franca. *Tvårsnitt* 1/05, s. 36–39. 2005.
- Pagrotsky, Leif intervjuad i *Universitetsläraren* 16/2005, s. 4–5 och i *Tvårsnitt* 3/05, s. 43–44.
- Söderlundh, Hedda, 2004: Lika bra på engelska? En undersökning av hur studenter i Sverige förstår kurslitteratur på svenska respektive engelska. *Språk & stil.* Tidskrift för svensk språkforskning 14, s. 137–165.
- Universitetens Magna Charta. Bologna 1988.* Sveriges Universitets- & Högskoleförbund. December 1999.
- Ågren, Maria, 2005: Svensk humaniora på engelska – en svår men nödvändig kombination. *Tvårsnitt* 2/05, s. 45–47.

*Kerstin Norén är docent i svenska språket och nybliven prorektor för Göteborgs universitet, tidigare dekanus. Varje vecka svarar hon på frågor om språkvetenskap i radioprogrammet Alltinget i P4 Göteborg. Hon medverkade senast i Språkvård 1993/3 med artikeln "Ger svensk språkvård något resultat?"*

# No problems utom nyanserna

CATRIN JOHANSSON

**Ett stort antal företag använder i dag engelska i sin verksamhet. Men hur fungerar det? Catrin Johansson rapporterar från en undersökning om engelskan som koncernspråk.**

**D**e svenska företagen blir allt mer internationella och har engelska som koncernspråk. Många anställda i Sverige kommunicerar dagligen med personer från andra nationer och världsdelar. Samtidigt är kunskapen mycket begränsad om hur språksituationen i företagen egentligen ser ut och vad den får för konsekvenser.

Kunskapsbristen på området har uppmärksammats under flera års tid i artiklar i *Språkvård*, i den parlamentariska utredningen *Mål i mun* (SOU 2002:27), i antologin *Engelskan i Sverige* (2004) och av Olle Josephson i *Ju* (2004).

Det är inte bara i Sverige som engelska används som lingua franca i arbetslivet. Ämnet är angeläget och diskuteras även internationellt. Senaste numret av forskningstidskriften *English for Specific Purposes* 24:4 (2005) handlar helt om forskning på detta tema.

Jag arbetar sedan drygt ett år tillbaka med projektet ”Engelska som koncernspråk”, där syftet är att studera användningen av och attityder till engelska i svenska företag. Här redogör jag kort för två enkätundersökningar som kartlägger användning och attityder till engelska i ett antal stora svenska företag. Undersökningarna gällde följande:

- Hur stor andel av Sveriges 200 största företag uppger att de har engelska som koncernspråk?
- Hur ser användningen av engelska ut

bland olika grupper av anställda – höga chefer, mellanchefer, avdelningschefer och medarbetare i ett antal stora företag?

- Vilka attityder till användningen av engelska finns hos chefer och medarbetare på olika nivåer i företagen?

Först skickade jag ut en relativt kortfattad enkät för att få en översikt över språksituationen. Den syftade till att kartlägga hur många av företagen som har engelska som koncernspråk. Enkäten besvarades av vd-sekreterarna i 140 företag, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 70 procent.

### Engelskan dominerar

Det visade sig att mer än hälften av de företag som besvarade enkäten har engelska som koncernspråk. Så gott som alla de tillfrågade företagen har sina huvudkontor i Sverige. Där emot har nästan hälften av företagen den största delen av sina anställda utomlands.

Tre fjärdedelar av företagen som uppger att de har merparten av sina anställda i Sverige har svenska som koncernspråk. Däremot har nästan alla företag med merparten av sina anställda utomlands infört engelska som koncernspråk. Det har alltså stor betydelse för valet av koncernspråk om företaget är internationellt verksamt eller inte. Mer än hälften av de här företagen har sin huvudsakliga försäljning utanför Sverige.

Det verkar som om antalet företag som går över till engelska som koncernspråk ökar. Men det går inte säkert att utläsa av enkäten, eftersom osäkerheten är stor om

när engelskan infördes. I de 77 företag som har engelska som koncernspråk uppgav många att de inte visste när engelskan infördes, bara trettio personer angav ett årtal. De flesta som svarat har infört engelska som koncernspråk under de senaste femton åren.

Få företag (16 procent) uppgav att de har några riktlinjer för användningen av svenska eller engelska. Några svarade att de inte visste.

**Nästan alla företag med merparten av sina anställda utomlands har infört engelska som koncernspråk.**

När engelska införs som koncernspråk medför det oftast en ökad användning av engelska som arbetspråk, eftersom kraven på kommunikation på engelska ökar. Att byta arbetsspråk är en genomgripande förändring som får stora konsekvenser för medarbetarna. Det borde vara rimligt att

man i företagen analyserar språksituationen och kommunikationsbehoven och därefter ger riktlinjer och rekommendationer för hur de olika språken ska användas. Men resultatet som kommer fram här stödjer Olle Josephsons och Kristina Jämtelids tes om att många företag anammar engelskan alltför obekymrat (Josephson & Jämtelid 2004).

### Hur används engelskan?

För att få en fördjupad förståelse av hur engelskan verkligen används som arbetspråk i de företag som har engelska som koncernspråk, och vilka attityder till engelskan som finns bland chefer och medarbetare, skickade jag ut en mer omfattande

enkät. Den ställdes till 20 av de 200 företagen och besvarades av 10 anställda per företag. Urvalet av personer gjordes så att enkäten skulle besvaras såväl av chefer i ledningsposition som mellanchefer och avdelningschefer samt av medarbetare utan chefsbefattning.

Den andra enkäten skickades alltså till 200 personer, och jag fick in 152 svar, d.v.s. en svarsfrekvens på 76 procent.

Den totala bilden är att utbildningsnivån är god när det gäller engelska. Nästan alla har läst engelska i skolan mellan 6 och 10 år, 18 procent har läst engelska på högskola eller universitet, 15 procent har bott och arbetat eller studerat i ett engelskspråkigt land och 25 procent har gått någon kurs i engelska genom arbetet.

Tabell 1 redovisar hur man svarat på frågan "Under hur stor del av din kommunikation på arbetet använder du engel-

ligger högre – bland dem har flest svarat mellan 26–50 procent.

Om man lägger ihop kolumnerna som visar en högre användning av engelska än 25 procent framgår det dessutom tydligt att höga chefer som vd/vice vd, informationschef och divisionschef använder engelskan mer än både avdelningschefer och medarbetare. Procenttalen för vd/vice vd blir då 68 procent, för informationschefer 43 procent och för divisionschefer 30 procent. För avdelningschefer och medarbetare blir procenttalen 20 procent respektive 29 procent.

Jag undersökte också hur vanlig engelskan är i olika kommunikationsformer. När det gäller talad engelska är det vanligast att man använder den i telefon. Nära hälften av alla som svarade uppger att de ofta talar engelska i telefon. Mer än en tredjedel talar ofta engelska under möten

och vid presentationer. Något färre än en tredjedel talar ofta engelska när de möter en kollega. Samtidigt uppger ett stort antal personer, 39 procent, att de aldrig eller sällan talar engelska.

Den vanligaste skriftformen där engelskan används är e-posten. Mer än hälften uppger att de ofta eller alltid skriver e-post på engelska. Därefter kommer presentationsmaterial, som nästan hälften ofta eller alltid gör på engelska. Mindre vanligt är att skriva rapporter eller agen-

**Tabell 1. Användning av engelska, procent**

Befattning	Användning av engelska					Totalt
	0	1-25	26-50	51-75	76-100	
vd / vice vd	0	32	<b>44</b>	24	0	100
informationschef	0	<b>57</b>	43	0	0	100
divisionschef	6	<b>64</b>	19	8	3	100
avdelningschef	0	<b>80</b>	10	10	0	100
medarbetare	15	<b>56</b>	12	15	2	100
totalt	6	57	22	13	1	100

(N=143, svar saknas från nio personer)

ska?". Frågan avsåg alltså engelskans andel av den totala kommunikationen.

Av tabellen framgår att typvärdet är 1–25 procent, d.v.s. flest svarande uppskattar att de använder engelskan i upp till en fjärdedel av sin kommunikation. Det är bara vd:arna som har ett typvärde som



dor och protokoll på engelska. Här uppges omkring 40 procent av de svarande att de aldrig eller sällan använder engelska.

Det är uppenbarligen vanligare att möta engelska texter än att själv skriva och tala engelska. Mer än hälften uppger att de ofta eller alltid läser presentationsmaterial, e-post och rapporter på engelska. Andelen personer som aldrig eller sällan läser någon av texttyperna på engelska är 25 procent.

### Attityder

Enkäten syftade även till att undersöka attityder till engelskan. Jag hade förväntat mig att befattningen även här skulle ge upphov till skillnader.

I tabell 2 ser vi resultatet av frågan "Upplever du att du har kommunikationsproblem när du använder engelska?"

Av tabellen framgår det att engelskan inte upplevs som särskilt problematisk. Över hälften svarar *aldrig* eller *sällan*, medan en tredjedel svarar *ibland*. Det går att hitta ett visst stöd för hypotesen att man på lägre nivåer upplever mer kommunikationsproblem när man använder engelska än på högre nivå. Om man slår ihop svarsalternativen *ibland*, *ofta* och *alltid* ökar andelen som upplever problem ju längre ner i företagets hierarki man kommer. Medarbetarna får då 44 procent mot vd:arnas 20 procent.

En viktig kommentar här är att resultaten måste tolkas med viss försiktighet med tanke på att frågan är känslig. Att kunna kommunicera på engelska är för höga chefer i internationellt verksamma företag en del av arbetet. De skulle underkänna sig själva om de svarade att de har kommunikationsproblem.

Engelskan upplevs alltså inte som särskilt problematisk. Men när man analyserar resultatet av frågorna kring specifika kommunikationsproblem, som exempelvis att uttrycka nyanser och oförberett formulera fakta och argument, blir bilden något mer nyanserad.

De största problemen med engelskan är att det tar lång tid och att det är svårt

**Tabell 2. Kommunikationsproblem, procent**

Befattning	Kommunikationsproblem p.g.a. engelska					Totalt
	Aldrig	Sällan	Ibland	Ofta	Alltid	
vd / vice vd	24	56	20	0	0	100
informationschef	36	29	29	7	0	100
divisionschef	22	43	30	3	3	100
avdelningschef	14	43	33	10	0	100
medarbetare	11	45	36	8	0	100
totalt	19	45	31	5	1	100

(N=143, svar saknas från nio personer)

att uttrycka nyanser. En tredjedel respektive en femtedel av respondenterna har svarat att de ofta upplever de här problemen. Mer än hälften anser dock att det aldrig är svårt att få fram sin åsikt på engelska.

Relativt många, 19 procent, anser att det ofta är svårt att använda fackspråk på engelska. Slår man ihop svarsalternativen *ofta* och *ibland* blir det totalt 69 procent som upplever detta problem. Ännu fler,

78 procent, anser att det ofta eller ibland är svårt att hitta rätt stilnivå när man skriver på engelska. Dokument som är på engelska är (ofta eller ibland) svårare att ta till sig anser 66 procent.

Däremot håller de tillfrågade inte med om att dokument på engelska inte skulle kännas lika viktiga. En tydlig majoritet, 83 procent, menar att de aldrig tycker så. Och lika stor andel reagerar negativt på tanken att man skulle strunta i att läsa dokument som är på engelska. Trots allt är det ändå 10 procent som säger att de gör så. Det innebär alltså att information som skrivs på engelska inte når alla medarbetare. Säkert är det många som också struntar i att läsa information på svenska, eftersom informationsöverflödet är ett stort problem i vår tid, men frågan gällde här om språket är avgörande för det ställningstagandet.

### Inget alternativ

Jag fick flera personliga kommentarer i enkäterna, eftersom de sista frågorna var öppna och berörde fördelar respektive nackdelar med att använda engelskan. Bland de kommentarer som lämnades framgår det tydligt att man anser att det är helt nödvändigt att använda engelska för att kommunikationen i företagen över huvud taget ska kunna fungera. Många skriver också "inga nackdelar" på frågan. Nackdelar som nämns av en person på vd/vice vd-nivå är att det inte är lika lätt att uttrycka tankar och känslor i tal och att man skriver mer kortfattat. En annan på samma nivå skriver att det är svårt att direkt pro-

ducera på engelska utan kvalitetsförluster. En medarbetare nämner att det kan vara svårt att förstå innebörden i vissa rapporter och dokument. En divisionschef skriver att nyanser i e-post och övrig kommunikation kan ge en felaktig "känsla" hos mottagaren. Flera nämner att det är svårt att uttrycka nyanser och att facktermer är svåra.

Kommunikation på engelska är numera en viktig och ofrånkomlig del av arbetsvardagen för många svenskar. Undersökningen visar att engelskan används i stor utsträckning. Det är helt klart att befattningen har betydelse för i vilken grad man använder engelska. De högsta cheferna uppgav den största användningen av engelska. Möjligen kan det leda till att de höga cheferna inte har förståelse för att medarbetarna har större problem med engelskan än de själva. Intressant är att engelskan inte upplevs som särskilt problematisk trots

vissa svårigheter som att engelskan tar längre tid, att det är svårt att uttrycka nyanser, att det ofta är svårt att använda fackspråk på engelska och att hitta rätt stilnivå när man skriver. Det kan hänga samman med att det är vanligare att använda engelskan passivt, d.v.s. läsa olika typer av texter på engelska, än att själv aktivt tala eller skriva engelska.

De här resultaten gäller förstås i första hand de tjugo undersökta företagen. Syftet med den andra enkäten var att ge en fördjupad bild av användningen av och attityder till engelska bland höga chefer,

Det ofta är svårt att använda fackspråk på engelska och att hitta rätt stilnivå när man skriver.

annons Folkuniversitetet

mellanchefer och medarbetare. Resultaten speglar deras egna uppfattningar om engelskan. Den avslutande delen i projektet "Engelska som concernspråk", som bygger på inspelade möten, kommer att handla om hur kommunikationen fungerar i praktiken. Är det verkligen no problems? ■

#### LITTERATUR

- Engelskan i Sverige. Språkval i utbildning, arbete och kulturliv.* 2004. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 89. Norstedts Ordbok.
- Johansson, Catrin, 2005: "Man har svårt att uttrycka nyanser" – när engelska är concernspråk. *Språk på tvärs*. Rapport från ASLA:s höstsymposium, Södertörn, 11–12 november 2004. Red. B. De Geer och A. Malmbjer, Uppsala: Universitetstryckeriet, s. 187–199.
- Josephson, Olle, 2004: *Ju. Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i*

*Sverige.* Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 91. Norstedts Ordbok.

Johsephson, O. & Jämtelid, K. 2004: "Engelska som concernspråk, svenska som fikaspråk, arabiska som modersmål?" *Engelskan i Sverige. Språkval i utbildning, arbete, kulturliv.* Skrifter utgivna av svenska språknämnden 89. Norstedts Ordbok, s. 130–151.

*Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket. Statens offentliga utredningar (SOU) 2002: 27.*

*Catrin Johansson är universitetslektor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Mittuniversitetet i Sundsvall. Hon disputerade 2003 med avhandlingen "Visioner och verkligheter. Kommunikationen om företags strategi" vid Uppsala universitet. Hon är även medförfattare till läroboken "Kommunikation & organisation" som gavs ut av Liber 2005.*

ANNONS

Annons: NS Akademiska\_

## Forskningspengar!

**S**venska språknämnden utlyser ett anslag på 75 000 kronor ur Fonden för forskning i modern svenska. Pengarna kan sökas av såväl disputerade som odisputerade forskare. Ansökan kan gälla i princip vilken forskningsuppgift som helst inom modern svenska.

Svenska Akademien beslutar om utdelning ur fonden efter förslag från Språknämndens styrelse. Beloppet kan fördelas på flera ansökningar och kan gälla såväl en separat undersökning som en del av en större studie.

Mer information finns på Språknämndens webbplats [www.spraknamnden.se](http://www.spraknamnden.se).

Intresseanmälan med projektpresentation kan skickas till Svenska språknämnden, Box 2005, 104 60 Stockholm. Den ska vara inne senast 18 april.

*Olle Josephson*

## Textvård

**O**ckså den inte alltför uppmärksamma läsaren av *Språkvård* bör ha observerat att allt fler artiklar de senaste åren handlat om hur texter är uppbyggda och fungerar. Det har sin enkla förklaring: i dagens läs- och skrivsamhälle blir vi fler och fler som

dagligen begrundar textfrågor. Hur avgör man om en lärobokstext är begriplig? Hur läser folk webbplatser? Hur kan man kritiskt analysera en annons? Hur skriver jag mitt examensarbete?

Elva artiklar i dessa ämnen ur *Språkvård* 2001–2005 och en nyskriven inledning av Olle Josephson har nu ställts samman i en antologi och givits ut i Språknämndens småskriftserie. Boken heter *Textvård* (Norstedts Akademiska Förlag) – möjligen ett nytt ord i svenskan. Den kan köpas i bokhandeln eller beställas direkt från Språknämnden för 150 kronor exklusive porto.

*Olle Josephson*

## Tack för alla ord!

**I** mars 2005 gjorde vi det möjligt att via vår webbplats skicka in iakttagelser om nya ord och ord som man själv hittat på. Vi har hittills mottagit över 200 ord. Vi publicerar de flesta löpande i var sin lista på webben.

Här är några exempel på insända nya ord: *blinga* (pryda med blingbling, d.v.s. något glittrigt), *paltzeria* (ställe som serverar och säljer palt). De insända egna orden visar prov på stor påhittighet, och många fyller språkliga luckor, som: *fullhänt* (motsats till

*tomhänt*), *vågis* (motsats till *fegis*). Vi ser fram emot flera ord.

*Birgitta Lindgren*

## Vill du exciperera nyord?

**V**i behöver ytterligare personer som kan ta sig an att exciperera nyord, d.v.s. systematiskt leta efter nya ord för vår ständigt pågående nyordsundersökning. Man bör kunna sätta av 3–4 timmar per vecka för att gå igenom en viss tidning. Vi kan inte erbjuda något arvode men man får sin tidningsprenumeration betald. Hör av dig till oss om du är intresserad. Berätta lite om dig själv. Senast den 15 mars vill vi ha din anmälan, per e-post eller med vanligt brev.

*Birgitta Lindgren*

## SAOL

**S**lutet av våren kommer den trettonde upplagan av Svenska Akademiens ordlista. Den ersätter den tolfte från 1998. Snacket har redan börjat gå om de tiotusen nya orden i ordlistan: *aktiebubbla*, *avtalspensionär*, *blipp*, *brötig*,

*dubbelklicka, ekoby, guss, karaoke, kontrafaktisk, lågodsare, magkänsla, mediedrev, nerköp, pierca, pixel, queer, skejta, släppfest m.m.* Och det grubblas över om de drygt femtusen utmönstrade orden nu för evigt försvinner från svenskan: *approbera, betjäntplats, fejdlysten, herrbekant, ilgodsexpedition, lantpolis, lastfull, likasäväl, njugghänt.*

Lugn! Svenska Akademiens ordlista är bara toppen på det evigt växande isberg som är det svenska ordförrådet. Ordlistan avgör inte vilka gamla och nya ord som blir livskraftiga, det gör vi som skriver och talar svenska varje dag. Använd vilka ord du vill – då finns de!

*Olle Josephson*

## Nordiskt klimat under engelsk press

**H**ur går det med det nordiska när engelskan pressar på? Det var temat för en konferens som Nordens språkråd arrangerade i början av december i Köpenhamn. Med utgångspunkt från resultaten av det mycket omfattande projektet "Moderne importord i språka i Norden" diskuterade språkfolk vad det ökande intaget av engelska ord och uttryck innebär. Alla Nordens språk lånar in ord,

men inte i lika hög grad. Märkligt nog visade det sig att det fanns flest importord i norska tidningar, om man bortser från annonser. Lika märkligt var det att danskar, som sade sig vara positivt inställda till engelska lån, reagerade negativt på en test med många lånord, medan däremot normmän tyckte att texten gjorde ett tillförlitligt intryck, fast de samtidigt deklarerar att de inte gillar lånord! Isländskan gör som vanligt hellre egna ord. Finskan kan nog låna in engelska ord men anpassar dem ordentligt.

*Birgitta Lindgren*

## Exotiskt Sverige

**S**vensk språkpolitik och förhållandet mellan svenska och engelska diskuteras inte bara i Sverige. I nummer 2 för år 2005 av den internationella facktidskriften *Language problems and language planning* finns en lång artikel av Leigh Oakes vid Londons universitet, "From internationalisation to globalisation. Language and the nationalist revival in Sweden". Oakes (som skrev i *Språkvård* 2003/3) anser att Sverige i ett avseende erbjuder ett unikt undersökningsobjekt för all världens språkplanerare: är det möjligt att i ett land med goda engelskkunskaper och

en positiv inställning till engelska etablera en stabil parallellspråkighet mellan engelska och nationalspråket? Svaret är ett försiktigt ja. Det borde gå, menar Oakes, under förutsättning att vi genomför den språkpolitik som föreslogs i utredningen *Mål i mun*.

*Olle Josephson*

## Dialekt på modet

**J**ust nu verkar intresset för dialekter öka. I radion, programmet Språket, redovisar Lars-Gunnar Anderson en bred enkät (6 000 personer har deltagit!) om var gränserna går i dag för olika dialektala uttryck. Det visar sig bl.a. finnas 95 olika ord för att gnida in snö i ansiktet. Och i tv gör ju Fredrik Lindström en uppföljare till sitt populära språkprogram, denna gång om dialekter, "Svenska dialektmysterier" heter det.

*Birgitta Lindgren*

## En Oscar är bra

**S**tatistiska centralbyråns (SCB) namnstatistik för 2005 visar en viss ihärdighet när det gäller föräldrars namngivning. De populäraste namnen ligger relativt fast. *Emma* och *Oscar* är säkra kort om man vill att ens barn skall heta som

andra. Några som tidigare var populära har dock försvunnit från tio-i-topp-listan eller är på väg ut, bl.a. *Madeleine, Jenny, Mattias* och *Pontus*. På väg upp är bl.a. *Amelia, Lea, Milton* och *Neo*. Mera finns att läsa på <[www.scb.se](http://www.scb.se)>.

En snabb jämförelse med Finland visar att *Oskari* (finsk variant av *Oscar*) ligger högt men inte så högt som *Jubani* (finsk variant av *Johan*) och *Johannes*. *Emma* är däremot inte längre populärt utan det är *Maria* som toppar.

*Birgitta Lindgren*

## Årets ord i USA

Varje år utses årets ord i USA vid ett möte ordnat av American Dialect Society. Till årets ord alla kategorier 2005 valdes *truthiness*. Vad det är? Tja, ungefär 'det att föredra

Till årets ord i USA alla kategorier 2005 valdes *truthiness*.

något som man vill skall vara sant i stället för hålla sig till fakta'. Till årets onödiggaste ord valdes *man date* 'samvaro mellan två heterosexuella män utan några romantiska implikationer' och till årets

mest eufemistiska ord *internal nutrition* för 'tvångsmatning'. Läs mera på <[www.americandialect.org](http://www.americandialect.org)>.

*Birgitta Lindgren*

## Sverigefinska 30 år

I höstas firade Sverigefinska språknämnden 30 år.

Det är mycket som denna lilla (om man ser till antal anställda) organisation har hunnit med under sin existens. De har bl.a. givit ut svensk-finska och finsk-svenska ordlistor över alla upptänkliga områden, t.ex. skolordlista, ordlista över växter och djur, bankordlista, medicinsk ordlista, idrottsordlista. De håller seminarier, bistår med språklig rådgivning per telefon och brev, bevakar finskans situation i Sverige och ger ut en tidskrift, *Kieliviesti*. Läs mera på <[www.sverigefinska.spraknamnden.se](http://www.sverigefinska.spraknamnden.se)>.

Den 1 juli i år upphör Sverigefinska språknämnden. Men ingen fara, den verksamhet som hittills bedrivits där fortsätter i den nya språkmyndighet nämnden skall bilda tillsammans med Svenska språknämnden och Språk- och folkminnesinstitutet. Och med samma personal, så finska språket i Sverige får fortsatt gott stöd.

*Birgitta Lindgren*

## Ny språkvård

Den 1 juli 2006 finns det alltså en omorganiserad myndighet som ska ansvara för svensk språkvård. Regeringen har utsett Björn Lindquist, direktör för Språk- och folkminnesinstitutet, att närmare utreda omorganiseringen. Den 15 april ska han lämna förslag om myndighetens namn, organisation och närmare uppgifter. Med andra ord: arbete pågår, men i skrivande stund finns inte så mycket att rapportera.

*Olle Josephson*

## Fornsvenska

Två gamla, rätt svåråtkomliga, ordböcker över fornsvenska eller medeltidssvenskan har nu digitaliserats av Språkbanken vid Göteborgs universitet och är tillgängliga gratis på Internet. Det är *Ordbok öfver svenska medeltids-språket* (Söderwall) och *Ordbok till Samlingen af Sweriges Gamla Lagar* (Schlyter). Sammanlagt omfattar databasen ca 54 000 uppslagsord. Adressen är <<http://demo.spraakdata.gu.se/sveyc/fsvldb/>>.

*Birgitta Lindgren*

# Klaffar och klaffel

HÅKAN HANSON

**Tidningarna har rubriker och ingresser som leder in läsaren i artikeln. I nyhetsreportage i radio och tv har man klaffar. Hur fungerar de? Inte alltid så bra, visar Håkan Hanson i en undersökning.**

Det språk som nyhetsjournalister i radio och tv använder är till övervägande del ett uppläst och bandat skriftspråk, vars kännetecken jag tidigare behandlat i denna tidskrift (Språkvård 1997/2, 2001/3, 2003/2). Att nyheterna först sätts på pränt innan de vidarebefordras till publiken är en yrkesmässig självklarhet också i radio och tv. Nyhetsinslagen måste också redigeras och förses med intervjusvar och för tv:s del också bilder. Redigeringen innebär t.ex. att bandade intervjuer kortklippas till enstaka svar, eller att bilder med ämnesanknytning från ett eller annat håll läggs under det verbala budskapet. Resultatet blir en datafil som sedan kan placeras i själva sändningen

och som spelas upp när det är dags. En halvtimmes nyhetssändning kan innehålla ett femtontal inslag och korta nyheter. Sammantaget rör det sig om en komplicerad teknisk produktion utförd av kvalificerade yrkesmän under en kort och bestämd tid. Yrkesmässiga konventioner bildas, och nyhetsinslag görs enligt bestämda rutiner.

I denna artikel skall jag försöka beskriva ett återkommande problem i produktionen, som ofta ställer till det för programledare, reportrar och redigerare. Och inte minst publiken. Den positiva termen är *klaff* och när inte klaffen fungerar *klafffel*. Det rör sig om språkliga överbyggnader och förbindelser och har onekligen släktskap med begreppet *textbindning* – d.v.s. hur olika satser i en text sammanbinds med varandra, så att texten kan följas utan avbrott eller dubbleringar. I texten ”Morfar har köpt en ny bil. Den är grön.” sköts textbindningen av pronomen *den*. I löpande text är det vanligast att den efterföljande satsen ansvarar för för-



bindelsen bakåt, medan en fungerande klaff ofta är framåtsyftande: "Vad har morfar gjort? Köpt en ny grön bil!"

Det är alltså växlingen mellan två personer – röster – i radio och tv som utgör klaffen. I vanliga samtal fungerar klaffarna, turbytena, eftersom de talande lyssnar på varandra och replikerna följer någorlunda logiskt. Klaffelen i radio och tv hittar man inte heller i de direktsända delarna. De är vanliga mellan programledarens påannonser, den så kallade *påan*, och de bandade inslagen och mellan reporterns mellantexter och likaså bandade intervjuvar.

Man kan beskriva klaffen som ett skriv- och redigeringsproblem som måste lösas för att inslaget skall kunna följas från början till slut. Varje brott i inslagets linje medför begriplighetsproblem för publiken, enligt den danska medieforskaren Ib Poulsen. I sina undersökningar för Danmarks Radio har han visat att det är viktigare för publikens förståelseprocess att denna tydliga linje finns än lättbegripliga ord och korta meningar.

De tydliga klaffelen kan beskrivas i ett par påhittade exempel så här: Programledarens påannonser slutar:

*Programledaren:* ... och direktör Nilsson är djupt bekymrad.

*Nilsson:* Nej, vi vet faktiskt inte vad vi ska ta oss till.

Ett nästa lika dåligt alternativ är att Nilsson svarar "Jag är djupt bekymrad". Om två påstående skall bekräfta varandra måste båda vara antingen positiva eller negativa, inte ett av varje. Likaså bryts de normala samtalsreglerna när man upprepar det som just sagts, röstbytet leder ingestans. Svaret kommer ju före frågan.

(Samma fenomen i dagspressen, med upprepade budskap i rubriker, ingresser och brödtext, kallas *stamning*.) Det är inte heller ovanligt att intervjuvaret handlar om något helt annat än vad påannonsern säger:

*Programledaren:* ... och direktör Nilsson är djupt bekymrad.

*Nilsson:* Ja, vi var så glada i morse ...

Att ovanstående exempel är extremt tydliga hindrar inte att de ändå förekommer, men de vanligaste klaffelen är av mildare natur. Slutet på programledarens påannonser och det efterföljande inslagets första satser är som sagt ett typiskt riskområde, likaså när reportertexterna övergår till intervjuvar. Tidigare – i en trögare journalistisk tradition – var det enklare, och i Dagens Eko kunde man få höra påannonser av typen "I dag är det tisdag och vi får en Parisrapport".

## Ur Aktuellt

Jag skall i det följande ge exempel på klaffar och klaffel från en enda nyhetssändning i tv, som jag ägnat rätt mycken tid åt att undersöka ur skilda språkliga och journalistiska aspekter, Aktuellt i SVT kl. 21.00 den 22 augusti 2003. Sändningen är i sin helhet bra och välplanerad. Den handlar till stor del om ett nyupptäckt dattavirus, som ägnas sex inslag; därefter föl-

Det är växlingen mellan två personer – röster – i radio och tv som utgör klaffen.

jer mera traditionella utrikes och inrikes nyheter och ett längre reportage om kryssningstrafik sist i sändningen.

Den första klaffen är bra och synnerligen enkel: Sedan programledaren läst upp huvudrubrikerna, vänder han sig till meteorologen i studion: "Och vädret Per?" Självfallet får han svar på frågan. Frågor i direktssändning medför aldrig några klaffproblem, klaffen ger sig själv. Att intervju personer försöker undvika svara på en fråga är rätt vanligt, men det medför inga problem med klaffen. Svar ges, om än inte på frågan.

Programledaren gör därefter en sammanfattande påa till nästa inslag, det första om dataviruset. I påan hävdas att närmare 20 000 svenska datorer drabbats och att en ännu farligare spridning är akut hotande. Slutraderna låter så här: "Datasäkerhetsexperter arbetar febrilt med att försöka stoppa virusets framfart, som i kväll väntas gå in i sin andra och farligare fas."

De tittare som då väntar sig få se en eller flera virusjagade experter i sin TV blir förvånade. I stället hörs en fråga till en ung man i gatumiljö:

*Reportern:* Har du påverkats av det här viruset?

*Intervjupersonen:* Ja det har jag faktiskt gjort. Min dator har stängts av allt möjligt program bara så där.

Eftersom det inte finns något klart samband mellan påannonserns slut och reporterfrågan måste tittaren börja om från noll. Inslaget börjar med konkreta exempel, och påannonsern hade klaffat om påannonsern slutat med de 20 000 datorerna. Från det allmänna till det enskilda är en väl- och godkänd dispositionsmetod. Att

få klaffen mellan påa och inslag att fungera är ibland en fråga om en enkel redigering; man slopar sista meningen i påan eller den första i inslaget.

Lite senare i inslaget kommer en perfekt klaff:

*Reportern:* Och kundtjänster på banker och företag har blivit nerringda i dag av oroliga kunder.

*Intervjuperson 2:* Dom som har ringt har varit lite oroliga om det är osäkert att göra betalningar på Internetkontoret.

Tittarens fråga efter reporterns upplästa text får svar genom den intervjuades beskrivning. Intervjusvar används ofta som dokumentation av reporterns mera övergripande påståenden.

Direktsändning har många fördelar; en av dem är att tittarna ser hur reportern gör och lätt förstår den journalistiska situationen. Annat är det med bandade och redigerade inslag. Där följer korta intervjusvar och lika korta reportertexter på varandra, samtidigt som bilderna visar hur spelplatserna växlar. Dessa bildväxlingar är ofta den enda markeringen av ett turbyte. Man kan säga att bild och namnskylt på intervju personen utgör själva klaffen. Först hör man en osynlig reporter, sedan kommer en bild på en talande intervju person med namnskylt, det skall räcka. Någon bindning mellan de verbala budskapen tycks inte nödvändig.

Ett konsumentvänligt inslag påannonseras t.ex. så här:

*Programledaren:* Frågan är då hur man på lite längre sikt kan skydda sig mot att få sin dator infekterad av virus. Det finns säkra viruskydd, men många

privata datoranvändare känner inte till det eller saknar kunskaper om hur man använder dom.

*Reportern:* Internet är en av vår tids viktigaste innovationer, men varje gång man kopplar upp sig, så utsätter man sig också för dom virus som hotar ute på det världsomspännande nätverket.

Det finns såna som smyger sig in obemärkta och det finns dom som kommer med e-posten.

Här lovar programledaren faktiskt att frågan om viruskydd skall behandlas, men reportern börjar med att ge en allmän bakgrund om Internet. De goda råden förmedlas senare i inslaget av tre intervjupersoner.

### Sönderklippt tal

Under en halvtimmest lång nyhetssändning framträder ofta mellan 30 och 40 personer, och de växlar turer med varandra omkring 100 gånger. Somliga personer, till exempel programledaren, är med hela tiden; andra dyker upp plötsligt och tillför en eller två korta repliker om de är intervjupersoner, ett par, tre mellantexter om de är reportrar. Det är uppenbart att denna mängd av röster och täta byten är en medveten och välkänd metod att disponera nyhetsmaterialet. Så gör nyhetsjournalister på tv.

Uppenbart är dessa dagliga informationsstormar inte särskilt lättillgängliga, och lättillgänglighet verkar inte heller vara någon drivande ambition. Det flitiga användandet av bandade ingredienser i form av uppläst text, spontant tal, översatt

tal, text på skyltar och bilder av olika slag skapar svårigheter med klaffarna. Den tekniska lättheten att flytta och ändra dessa småbitar förstärker bristen på logisk och innehållsmässig konsekvens. Inslagen blir ofta livliga och varierade, men rör sig påfallande ofta runt ett ämne i stället för att föra ämnet framåt.

Det påminner om gammeldags tidningsredaktörer som med sax och klisterpensel samlade ihop olika småbitar.

Redaktionerna åstadkommer för det mesta ett brett och detaljerat nyhetsmaterial som dokumenteras med bilder och intervjuvar – varav ett fåtal eventuellt lever kvar i tittarens minne en kort tid – och reportraras uppgift är att i första hand hitta lämpliga intervjupersoner. Ur deras svar extraheras korta och tydliga repliker som sedan används i byggandet av inslag och hela program. Man hör sällan reportrens frågor i ban-

dade inslag. Metoden påminner om gammeldags tidningsredaktörer som med sax och klisterpensel samlade ihop olika småbitar ur andra tidningar och skriftliga källor och själva lade till några inledande och sammanbindande ord för att färdigställa en artikel.

Även då frodades kanske bristen på tydliga samband, men tidningsläsaren kunde med liten egen möda få fram ett sammanhang, en möjlighet som radiolyssnare och tv-tittare saknar. Det höga tempot innebär att var gång tittaren ställer en fråga till vad någon säger eller läser upp får han i stället nya fakta att ta ställning till. Det höga tempot har möjligen den fördelen att de halvtaskiga klaffarna snabbt försvinner ur konsumenternas och producenternas medvetande tillsammans

med andra brister och ofullkomligheter.

Att åstadkomma väl fungerande klaffar borde vara en verbal utmaning som gynnar förståelsen och sammanhanget. Dessutom är det en skön konst att tillverka en påannons som klaffar med inslaget. Och sålunda sin egen belöning.

Enligt min mening grundar sig etermediernas problem med förståelsen på radio- och tv-medarbetarnas övertygelse att texter avsedda att läsas i tidningar fungerar lika bra när de uppläses snabbt. Tidningarnas citatteknik med pratminus framför korta uttalanden har också anpassats för radio- och tv-bruk. Skillnaden är att det spontana talet visserligen hörs som mänsklig röst i olika dialekter och sociolekter men för det mesta befriat från sitt muntliga sammanhang och placerat mellan två upplästa texter. Ljudbitarna betraktas som omflyttningsbar text. Fördelen med att kunna presentera en intervju-person som levande varelse i bild och ljud – som pressen ibland försöker men ständigt misslyckas med – har sålts bort. Det

är inte särskilt klokt. Kanske inte ens rapport, för att använda ett av journalistikens nyckel- och hedersord. ■

#### LITTERATUR

- Hanson, Håkan, 2005: *Det här är Aktuellt – en språklig och journalistisk undersökning av en nyhetsändning i TV*. Opublicerad.
- Hanson, Håkan, 2000: *Att tala som en tidning. En undersökning av den redaktionella processen, spontant tal och uppläst text i radionyheter*. SR:s Utvecklingsenhet.
- Hanson, Håkan, 2001: *Talspråklära för journalister och andra*. Studentlitteratur.
- Poulsen, Ib, 1988: *Radioavisens förståelighet*. DR, Forskningsrapport 2/B 1988. Köpenhamn.
- Poulsen, Ib, 1992: *Uge 39*. DR, Forskningsrapport 1/B 1992. Köpenhamn.

*Håkan Hanson var under många år redaktionssekreterare på Dagens Eko och utbildade nyhetsjournalister på radio och tv. Under de senaste tio åren har han undersökt och skrivit om etermediernas nyhetspråk, i Språkvård senast i nummer 2003/2 med artikeln "Betonade personer".*

## Språkriktighetsbokens föregångare

I inledningen till *Språkriktighetsboken* läser man på s. 34: ”Dagens språkvård betonar mer anpassningen till de avsedda mottagarna och de speciella villkor som olika genrer och texttyper erbjuder. Åke Åkermalms omfattande handbok från 1966, *Modern svenska*, tar ett steg i den riktningen, även om Åkermalms sätt att resonera ligger nära Wellanders.” Det är en ganska träffande, om än något snäv, karakteristik av *Modern svenska*. Denna viktiga föregångare borde också ha nämnts i förordet, där man emellertid läser följande (s. 5): ”Ett modernt, utförligt och resonerande verk om språkriktighet har dock saknats. Fortfarande hänvisas i diskussioner exempelvis till Erik Wellanders *Riktig svenska* (1939, fjärde upplagan 1973). Det var en för sin tid mycket viktig bok, men förändringar i språkbruk gör den numera mindre giltig på många punkter.”

Också denna historieskrivning är i och för sig formellt korrekt, men nog är det missvisande att inte nämna *Modern svenska* (vars fjärde upplaga kom 1979). Den är t.ex. giltig på många av de punkter där *Riktig svenska* är ”mindre giltig”.

Tyvärr fortplantas förordets halvсанning till Lena Ekbergs annars utmärkta

recensionsartikel i *Språkvård* 2005/4, s. 38, och förstoras där till ett rent fel: ”[Språkriktighetsboken] är det första utförliga verket om språkriktighet sedan Erik Wellanders *Riktig svenska*.”

Men det torde vara ett oomtvistligt faktum att *Modern svenska* är ett utförligt verk om språkriktighet som skrevs långt senare än *Riktig svenska* och som dessutom företräder en långt modernare språksyn

Bland många kloka saker som Lena Ekberg skriver i sin recension fäste jag mig särskilt vid följande: ”Det får mig att tänka på att *Språkriktighetsboken* borde kunna användas som införing i grammatik för alla som har skrivandet som verktyg, och som behöver kunna resonera om språkliga konstruktioner på en metanivå.” Precis så tror jag att *Modern svenska* fungerade. Mitt intresse för svensk och allmän språkvetenskap väcktes på allvar, när jag läste *Modern svenska* på grundkursen i nordiska språk 1970. Ingen enskild bok har lärt mig mer om svenskan än den. Den förtjänar ett bättre öde än att osynliggöras.

*Sven-Göran Malmgren, professor i svenska språket vid Göteborgs universitet.*

**Följ forskningsfronten!**

# *Språk och stil*

TIDSKRIFT FÖR SVENSK SPRÅKFORSKNING

**S**pråk och stil är Sveriges ledande vetenskapliga facktidskrift om svenska språket. Originalforskning om svenskan, i både modern och äldre tid, presenteras på svenska. Tidskriften utkommer med ett nummer per år om ca 230 sidor. Varje artikel är kvalitetsgranskad av utomstående experter. Utgivningen stöds av Vetenskapsrådet.

Årgång 15 av tidskriften har just utkommit. Ur innehållet:

- Hur konstrueras kön i en progressiv lärobok?
- *Vet du* som dialogiskt drag i 1800-talets brevstil.
- Fraser och stående uttryck i dagens svenska. Variation och dynamik.
- Så används så i samtal – så som diskursmarkör.
- Hur uppkom bakre r i svenskan?

Numret har dessutom en fyllig recensionsavdelning

Språk och stil tar dig till forskningsfronten för svenskan. En prenumeration är inte bara ett billigt sätt att ta del av de allra nyaste resultaten; den är också ett välkommet stöd till forskning om svenska språket.

Prenumerationspriset (inkl. moms och porto) är inom Sverige 200 kronor per årgång. Du betalar först när du fått boken i din hand. Prenumerationsanmälan (för årgång 15 och kommande nummer) sänds till distributören Swedish Science Press, Box 118, 751 04 Uppsala. Eller anmäl per fax 018-36 52 77, telefon 018-36 55 66 eller e-post [info@ssp.nu](mailto:info@ssp.nu).

För mer information <<http://www.nordiska.uu.se/adnoreen/index.htm>>;  
<<http://www.nordiska.uu.se/adnoreen/soshem.htm>>;  
<<http://www.nordiska.uu.se/adnoreen/sosreg.htm>>

## Nya vingar

”Den där jävla Texasgubben”, ”Nisse från Manpower” och ”en kvinna utan man är som en fisk utan cykel” är några av nyheterna i andra upplagan av *Bevingat* (Albert Bonniers förlag, 2005), Birgitta Hellsings, Anders Hallengrens och Magdalena Hellquists sammanställning av bevingade ord och talesätt. När Peter Sjögren recenserade första upplagan Språkvård 2000/4 var han mycket positiv, men tyckte att den klassiska svenska dikten fått för liten plats. Det har redaktörerna åtminstone delvis hörsammat. ”Vad bryr sig en vind om förbud” (Gullberg), ”Han sitter och hon står” (Snoilsky) är också nyheter i andra upplagan.

*Olle Josephson*

## Breven

”Min goda Axel! Wisserligen borde jag ej skriva till dig då du ej svarat på mitt bref men jag vill ändå göra det dock under strängt förbehåll att du med nästa bud ändteligen skrifer till Lotten och mig.”

Så börjar ett av de 293 brev inom familjen Eurén, vilka bildar grunden för Kristina Perssons förhållandevis lättillgängliga doktorsavhandling *Svensk brevkultur på 1800-talet* (Uppsala, 2005). I 1800-talets högreståndskretsar skrevs omåttligt mycket brev. De cirkulerade inom familjen och var ofta det viktigaste redskapet för nyhetsförmedling. Som stilistiskt ideal gällde att efterlikna ett spontant men vårdat samtal.

Insiktsfullt och pedagogiskt kartlägger Kristina Persson hur denna brevkultur kunde te sig. ”Jag hinner nu ej skriva mer men ser att Axel börjat sjelf.”

*Olle Josephson*

## Elever skriver på dialekt

Som ett speciellt projekt fick elever i Sunne skriva på sitt eget språk, sin dialekt. Eftersom det inte finns någon färdig skriftspråksnorm, så tvingades eleverna själva uppfinna den. Detta skapade ett intresse både för dialekten och för skriftliga strategier. Om detta kan man läsa i Svenskläraryrkeförbundet årskrift 2005, *Perspektiv på didaktik*. Och didaktik definieras som undervisningens och inlärnings teori och praktik.

*Birgitta Lindgren*

## Att bedöma text 1

Bedömning av elevtext. En modell för analys (Natur och Kultur, 2005) är en mycket nyttig bok som vänder sig till den som arbetar med att språkgranska och bedöma uppsatser i sin undervisning. Boken innehåller rikligt med praktiska exempel på hur man analyserar, bedömer och betygsätter berättande, utre-

dande och argumenterande texter från högstadium och gymnasium. Innehållet bygger på författarna *Anne Palmér* och *Eva Östlundh-Stjärnegårdhs* egna erfarenheter av att undervisa i svenska och att konstruera nationella prov. Som forskare är de också väl förtrogna med den aktuella forskningen på området.

*Rickard Domeij*

## Bibelspråk

**S**tundom möter uppfattningen att ju äldre en bibelöversättning är, desto bättre. Gustav Vasas och Karl XII:s biblar från 1541 och 1703 (den senare bara en lätt revision av den förra) blir därmed överträffade.

Den som mer fördomsfritt vill värdera Karl XII:s bibel läser med fördel symposievolymen *Den gamla översättningen. Karl XII:s bibel och dess receptions historia*, redigerad av Tord Larsson och Birger Olsson (Almqvist & Wiksell International, 2005).

Ett par av de tjugo bidragen är renodlat språkhistoriska. Ulf Teleman reder ut varför Karl XII:s bibel hade mycket litet inflytande när svensk stavning standardiserades på 1700-talet. Christer Platzack visar att Karl XII-bibeln syntax var mycket ålderdomlig och talspråksfrämmande redan 1703 och inte hade någon betydelse för den 1700-talets vetenskaps-svenska som tar form hos exempelvis Linné.

Men det kan ju ha varit en bra översättning för det!

*Olle Josephson*

## Grammatik i tal

**S**kriv talspråkets grammatik på dess egna villkor! Så kan man nog sammanfatta mottot för *Samtal och grammatik. Studier i svenskt samtalspråk* (red. Jan Anward och Bengt Nordberg, Studentlitteratur, 2005), en antologi med bidrag från ett dussin svenska samtalsforskare. Vad principen innebär diskuteras systematiskt i framför allt Per Linells avslutande, hundrasidiga artikel.

I övrigt dominerar studier av enskilda fenomen: När säger vi till exempel *i och för sig?* Jo, när vi just ändrat oss och instämmer med en annan talare. Och ett tredje personens pronomen behöver inte alls syfta tillbaka på något tidigare nämnt. "Vad sade hon om betyget?" kan man hälsa femtonåringen som kommer hem från skolan. Vi vet bara alltför väl vem *hon* är.

Boken kräver lingvistiska fackkunskaper för att läsas med fullt utbyte.

*Olle Josephson*

## Att bedöma text 2

**A**tt bedöma elevtexter är inte detsamma som att rätta dem. Detta visas på ett handfast sätt i boken *Tankarna springer före ... att bedöma ett andraspråk i utveckling* (HLS Förlag, 2005) av Tua Abrahamsson, Pirkko Bergman m.fl. I boken presenteras en bedömningsmall för performansanalys. Därmed menas en analys av inlärarspråk som syftar till att ge en allsidig bild av inlärarens språkliga kompetens, inte bara av språkfelen. Mallen är tänkt för andraspråksinlärare från



förskolan till vuxenundervisningen. Den ger ett facit på vad slags fraser, meningsbyggnad och textbindning eleven använder. Allt redovisas, både det som är acceptabelt svenska och det som inte är det. Bedömningen av kommunikativa och innehållsliga kvaliteter är mera intuitiv. Boken innehåller både teoretiska och praktiska delar. De praktiska delarna, författade av lärare i svenska som andraspråk, består av väl genomförda analyser av autentiska elevtexter.

Erika Lyly

## Att översätta kioskromaner

En prisbelönt översättare fick sin provöversättning refuserad av ett förlag som ger ut kioskromaner. Hon var för trogen originalet och gjorde för få nedskärningar. Hur olika villkoren är för

En prisbelönt översättare fick sin provöversättning refuserad.

översättning av högprestigelitteratur och lågprestigelitteratur har Yvonne Lindqvist skrivit en avhandling om och också berättat om i Språkvård 2003/4. Nu har hon gett ut en populärvetenskaplig version av sin avhandling. Den heter *Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska*. (Hallgren & Fallgren, Ord och stil 36, 2005). Den som är medlem av Språkvårdssamfundet får den som

årsbok. Medlem blir man genom att betala in 175 kr till postgiro 57 86 13-2.

Birgitta Lindgren

## Nöjsamt om ord

Två reklamskribenter, Daniel Ernerot och Emil Holmström, fick en dag den trevliga idén att de skulle ta reda varför det heter som det heter och sprida denna kunskap vidare. Under ett par år har de sänt ut e-brev med ordkunskap i kort och lättfattlig form till hugade prenumeranter. Nu har de samlat dessa brev i en bok, *Om ett ord* (Bokförlaget DN 2006).

Birgitta Lindgren

## FN och ortnamn

I nom FN finns det ett expertorgan med det imponerande kortnamnet UNGEGN, vilket uttydes *United Nations Group of Experts on Geographical Names* – alltså FN:s expertgrupp för geografiska namn. Det övergripande syftet är att så långt som möjligt uppnå internationell standardisering av ortnamn världen över. Varför FN ägnar sig åt detta och hur arbetet går till berättar Hans Ringstam i *Standardisering av geografiska namn. Om FN:s ortnamnsarbete*. (Lantmäteriet, Gävle 2005, utgiven i serien Ortnamn och ortnamnsvård 7.)

Birgitta Lindgren

# SVENSKA SPRÅKNÄMNDEN

Svenska språknämnden är sammansatt av representanter för olika organisationer med intresse för svenska språket och svensk språkvård. Ordförande är professor Mats Thelander och sekreterare docent Olle Josephson, tillika föreståndare för sekretariatet.

Nämnden har till uppgift att följa det svenska språkets utveckling i tal och skrift, att bedriva språkvård och även att stärka den nordiska språkgemenskapen. Det dagliga arbetet utförs vid nämndens sekretariat av tio personer, varav sju språkvetare. Nämndens skriftserie omfattar för närvarande 94 nummer. Några av de senaste utgivna är:

- 94 *Textvård* (2006)
  - 93 *Språkriktighetsboken* (2005)
  - 92 Rickard Domeij: *Datorn granskar språket* (2005)
  - 91 Olle Josephson: *Ju. Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige* (2004)
  - 90 Roger Hansson m.fl.: *Språk och skrift i Europa* (2004)
  - 82 *Svenska skrivregler* (2000).
- Språknämnden ger också ut ordböcker och ordlistor såsom *Svenskt språkbruk* (2003), *Svenska språknämndens uttalsordbok* (2003) och *Svensk skolordlista* (2004).
- För närmare information se <[www.spraknamnden.se](http://www.spraknamnden.se)>.

## Språkvård

42:a årgången ISSN 0038-8440

Redaktör och ansvarig utgivare: Olle Josephson

Redaktionssekreterare: Birgitta Lindgren och Rickard Domeij

Språkvård publicerar gärna artiklar och bidrag från läsarna. Vi kan dock inte ta ansvar för insänt material.

*Annonser i Språkvård*: 08-442 42 00

*Prenumerationspris för år 2006* (4 nummer) vid prenumeration direkt hos nämnden:  
för privatpersoner 150 kr

för företag och övriga 190 kr (utlandet 200 kr)

Prenumeration genom expeditionen eller pg 197475-7, Svenska språknämnden

*Redaktion och expedition*: Svenska språknämnden, Box 20057, 104 60 Stockholm

tfn 08-442 42 00, fax 08-442 42 15

E-post: [expedition@spraknamnden.se](mailto:expedition@spraknamnden.se) (för beställning);

[info@spraknamnden.se](mailto:info@spraknamnden.se) (för språkfrågor och synpunkter på Språkvård)

Språknämnden på Internet: <[www.spraknamnden.se](http://www.spraknamnden.se)> eller <[www.spraknamnden.se](http://www.spraknamnden.se)>

Telefonrådgivning (vard. 9-12): 08-442 42 10

Tryck: Skogs Rulloffset, Trelleborg 2006



-



Nästa nummer av Språkvård (2006/2)  
kommer under våren

Ur innehållet:

- rättstavningsregler
- språk i valrörelser
- engelskan på högskolan

Se också vår webbplats <[www.spraknamnden.se](http://www.spraknamnden.se)>  
eller <[www.spraknamnden.se](http://www.spraknamnden.se)>

*Tack till*

Dagens Industri

Göteborgs-Posten

ICA-kuriren

Kristianstadsbladet

Norstedts Akademiska Förlag

Nya Wermlands-Tidningen

Prima Vista – Företagsuniversitetet AB

Sveriges Television AB

Sydsvenska Dagbladet

Trelleborgs Allehanda

Upsala Nya Tidning

Ystads Allehanda

som ger generöst ekonomiskt stöd  
till Språknämndens verksamhet.